

Wd. 25.
3.

Hoc
 Volumine comprehenduntur sequentes
 Illustris
 Christiani Joh. Mats. et
 Dissertationes:

1. de validitate conjugii in vitis parentibus contracti et
 per benedictionem sacerdotis depositi confirmati
2. de pactis dotalibus.
3. de injusta oppositione Jurum majestaticorum superiorum
 et territorialium et reservatorum imperatorum
4. de officio Directorum et Ducum circulatorum in executione
 re sententiarum.
5. de Tutellis.
6. de vindictis Juris majestatici circa sacra.
7. de Cuesâ ab heredes Tutorum praestanda
8. — Judiciis seu censurâ morum.
9. — de non-ente actionis forensis contra
 adificantem eo amulatione.
10. — Differentiis Juris Civilis et Canonici in
 doctrinâ de Testamentis.
11. — desertione ordinis Ecclesiastici.
12. — de estimatione famâ et infamiâ extra
 rem publicam.
13. — Induce sententiam in causis criminalibus
 statam ab hoste removenste.
14. — Foro competente et sub actione suo protesta
 te civile.
15. — Vindictis distinctionis inter paragia et appa
 naga
16. — Usu practico doctrinâ de impedimentis manu
 missionis.
17. — Usu practico Denuntiationis Evangelicæ.
18. — Usu practico Titulo Institutionum de
 viis qui sui vel alieni Juris sunt.

19. de usu practico doctrina Institutionum
de Motu.
20. - Regalibus fisci Principum Germania
circa acquisitionem prescriptul
21. - Jure adimplementi litterarum Cambria
num bonorum causa
22. - de revocatione tacita mandati
Judicialis
23. - praecipuo Jure Patronatus Ecclie pa
riem Protestantium vulgari capitibus
24. - remissione tacita pignoris per consensu
Jure expressum sive tacita creditores
in novam copignorationem.
25. - obligatione ex promissione rei in
certa
26. - onere probandi in actione negati
va.
27. - de usu practico fil. Instid. quibz
modis jus patria potestate
soluitur.
28. - de remissione tacita pignoris l. Hypotheca
per acceptione si regit ubi novi ad fidei juri
29. - emendatione admittit praetoribus iustitia
neg. facili neg. impossibile valde in diffinis.
30. - aequitate alexandrina et eorum in su
practico Legi Anastasiana.
31. - emendandi quilibet litito praetractionibus
in materia iudicanti parte a parte in iudicio
delati.
32. - ob caractere et circumpectione et hodie
ad curanda iudicantia processum adhiberi.
33. - Hypotheca tacita propter pecunia iustitia
34. - de praesumptione furoris atq. demencia
35. - fatuitate brotandici vulgari causa fatua
evocatur per dol.
36. - de reru differentis valutu iustitia iudicati
37. - an promissus facti habet praesertim odo quod dicitur
38. - praetractione iustitia per amicum rem compo
sitionem partibus litigantibus a studio
tentandam.

16.
DISSERTATIO INAUGURALIS
DE
USU PRACTICO
DOCTRINÆ
De
IMPEDIMENTIS
MANUMISSIONIS,

RECTORE ^{Quam} **MAGNIFICENTISSIMO**,
SERENISSIMO PRINCIPE AC DOMINO,
DN. FRIDERICO WILHELMO,
PRINCIPE BORUSSIÆ, MARCHIONE BRAN-
DENB. RELIQUA

Ex decreto & auctoritate illustris Jctorum ordinis
PRESIDE
DN. CHRISTIANO THOMASIO,
POTENTISSIMI BORUSSIÆ REGIS CONSILIARIO
INTIMO, UNIVERSITATIS FRIDERICIANÆ DIRECTORE
AC PROFESSORE PRIMARIO, ET FACULTATIS JURIDICÆ
ORDINARIO,

PRO LICENTIA,

Summos in utroque jure honores & privilegia Doctoralia
legitime consequendi,

IN AUDITORIO MAJORI

Ad D. 9. April. Anno M DCCXII. horis ante & pomeridianis
publico eruditorum examini submittit

CHRISTIAN GEORG RICKEMANN,
Lüneburgensis.

HALÆ MAGDEBURGICÆ, LITERISSALFELDIANIS.

10

DISSERTATIO INAUGURALIS
 USU PRACTICO
 DOCTRINAE
 IMPEDIMENTIS
 IN
 AUCTORITATE LEGIS
 PRIMUM IN
 FRIDRICH WILHELM
 DE
 CHRISTIANO THOMASIO
 CHRISTIAN GEORGE WILHELM

C A P. I.
Explicatio & emendatio In-
stitutionum de Lege Ælia
Sentia,

SUMMARIA.

*Legis Ælia Sentia dispositio de manumissionibus ser-
vorum. §. I. Caput de prohibita manumissione in frau-
dem creditorum. §. II. Quomodo differat ab actio-
ne Pauliana. §. III. An actio Pauliana posterior fue-
rit lege Æ. S. §. IV. Falsa ratio differentie, quod li-
bertas semel data non possit revocari. §. V. Talis &
illa, quod lex Æ. S. respiciat tantum manumissiones
testamentarias. §. VI. Genaina differentia actionis
Pauliana & legis Æ. S. ac hujus usus. §. VII. Sensus
legis Æ. S. §. VIII. etiam militum manumissiones re-
spicientis. §. IX. In fraudem, i. e. tam quoad consili-
um, quam eventum. §. X. Excipiuntur manumissio-
nes fideicommissaria. §. XI. Ex quo tempore estiman-
dum consilium. §. XII. An consilium fraudandi prio-
res creditores proficit etiam posterioribus. §. XIII. Ra-
tiones dubitandi. §. XIV. Antinomia. Nostra senten-
tia*

*ia. §. XV. Limitatio hujus capituli, si servus heres institueretur, §. XVI. etsi non bona frugis, §. XVII. modo alius heres non esset in testamento scriptus, §. XVIII. Alterum caput legis de minore viginti annis, §. XIX. Exceptio quoad manumissionem testamentariam certo casu, §. XX. Consilium hoc loco, quid? §. XXI. Justa manumissionis causa, §. XXII. Alia §. XXIII. De manumissione procuratoris futuri, §. XXIV. Manumissio mulieris matrimonii causa, §. XXV. Hujus causa ulterior declaratio, §. XXVI. Impedimentum justa causa supervenientis, §. XXVII. Quid de feminis nubere volentibus dicendum, §. XXVIII. Quid si uxum servum tantum habeat minor, §. XXIX. Alia causa infinita, §. XXX. Earum nova exempla, §. XXXI. Causa semel probata non retractabatur, §. XXXII. Qua tamen positio non est extendenda, §. XXXIII. Aetas servorum ipsorum etiam in lege *B. S.* expressa, §. XXXIV. Ratio legis *B. S.* intuitu minorum manumittentium, §. XXXV. Utilitas scilicet Reipubl. non minorum, §. XXXVI. Inconvenientia rationis, quod libertas sit res inestimabilis, §. XXXVII. Absurditates varia inde fluentes, §. XXXVIII. Abrogatio Justiniani §. XXXIX. varia & inconstans, §. XL. Varii errores Justiniani hic commissi, §. XLI. Ejus ratiocinatio prima, §. XLII. plane aberrans a sensu legis, §. XLIII. cum tamen eam ignorare non potuerit, §. XLIV. & male inferens §. XLV. ab actibus ult. volunt. ad actus inter vivos, §. XLVI. & a dispositione testamentaria de reliquis bonis ad omnia, §. XLVII.*

§. XLVII. male intellecto Cajo. §. XLIX. Inconvenientia secundæ ratiocinationis. §. XLIX. Imo ipsa abrogatio non coheret. §. L.

§. I.

Ariis modis coërcuit lex Ælia Sentia sub Augusto lata (a) nimiam licentiam & abusum manumissionum, (b) aut etiam pactorum (c) manumissionum

Legis Ælia Sentia dispositio de manumissionibus servorum

(a) Sexto Ælio Catulo, Cajo Sentio Saturnino Consulibus, anno post U.C. 756. quò anno Tiberius adoptatus est ab Augusto. Paterculus *lib. 2. cap. 103.* Anton. Augustinus de LL. & SS CC. *sub hac lege.*

(b) Primo de deditiis libertis, de quo jam egit Justinianus sub tit. *Instit. de libert. §. ult.* Secundo de manumissionibus in fraudem creditorum factis; Tertio de manumissionibus minorum XX. annis, de quibus duobus capitibus agitur in tit. *Instit. qui & ex quibus causis.*

(c) Alio enim capite prohibebat Lex Ælia Sentia, ne Patronus servos aut ancillas

jurejurando adigeret, ne liberos tollant, aut nubant. Quod si fecerit, jus Patronatus perdant. Ipsum vero jusjurandum Lege Julia de maritandis ordinibus remittebatur *l. adigere 6. pr. & §. 4. l. qui contra 15. ff. de jure Patronatus l. questum 31. l. 32. pr. qui & a quibus l. 3. §. si quis 5. de suis & legit. hered.* Eadem Lege prohibebantur etiam Patroni libertos obligare, ut mercedem operarum præstent, oncrandæ libertatis causa. Mercedem tamen sponte datam capere poterant. Imo ne quidem revendere licebat operas libertis. Pœna erat amissio bonorum possessionis contra tabulas liberti,

tionibus adjectorum. (d) Occasio ejus & historia. expositi-

berti, & forte totius juris Patronatus, d. l. 6. §. 1. de jure Patronat. l. ult. §. 1. & 2. qui & a quibus. l. Julianus 37. de bonis libert. Sed hæc capita ad nos non pertinent, quia non agunt de impedimentis libertatis.

(d) Ex Lege Ælia Sentia etiam libertus ut ingratus accusari poterat, l. 70. de V. S. l. 30. collata cum inscriptione sua qui & a quibus. Sed an per hanc accusationem libertus revocaretur in servitutem, ut vulgo statuunt, dubium est. Et verius est non revocari, sed potius agi ad pœnam extraordinariam, quæ quandoque ad revocationem in servitutem extensa fuit. Cujacius lib. X. obs. 33. & lib. XXI. obs. 6. ubi etiam doctè responderet ad leges obstantes. Seduxit interpretes Suetonius, qui nimis generaliter scripsit: Claudium ingratos libertos, de quibus Patroni quererentur, revocasse in servitutem, cum tamen extra ordinem ad tantum factum fuerit in casu plane speciali, de quo loqui-

tur JCrus: in l. 5. ff. de jure Patronatus. Quamvis etiam constitutio Claudii generalis, si quæ fuisset, longe posterior fuisset Lege Ælia Sentia. Et vel ideo Cujacii doctrina præ communi sententia placet, quia Seneca prolixè docuit, non dari posse actionem ingrati in libro de beneficiis scil. ingrati, simplicis & quæ non fuit conjuncta cum injuria vel damno dato. At injuria prægnans habuit diversos gradus, quibus uniformis pœna revocationis in servitutem nequaquam applicari poterit. Unde & Leges memorant, libertos ingratos diversis pœnis fuisse coercitos l. 1. & l. 5. de jure Patron. Dissentit Wiffenh. ad l. 70. de V. S. Denique eadem lex Ælia Sentia liberti potestatem dedit, si Patronus eum non aluerit, ut possit libertatis causa imposta non præstare, atque Patronus hereditatem legitimam amitteret. l. 33. de bon. liberti. Quod autem Antonius Augustinus de LL. & S. C.

exposita jam fuit a Dn. Præfide alibi. (e)

§. II.

Ad nostrum scopum pertinent duo capita de im-
pedimentis libertatis: quorum unum agit de his qui
in fraudem creditorum manumiserant. Hos nihil
egisse dicit Imperator, quia lex Ælia Sentia impediverit
liber-
rum.

Caput de
prohibita
manumissio-
ne in frau-
dem credito-
rum.

S. C. aab. l. in fine putet: in
Novell. 162. cap. 1. hujus Legis
Ælia Sentia caput quoddam
reprehendi, quo videbatur
denegari uxori actio ex
donatione viri constante ma-
trimonio, erroneum est; lo-
quitur enim dicta Nov. non
de Lege Sentia, sed Cincia,
vide Brummer. ad leg. Cinciam
c. 15. n. 1.

(e) In diff. de usu pratico
distinctionis in ingen. & lib.
cap. 1. §. 19. ex Dionysio Halicar-
nasso, ubi etiam §. 20. seq.
latius expositum fuit caput
de dedititiis libert. Optan-
dum equidem esset, ut ver-
ba legis Ælia Sentia habere-
mus, nam excerpta de sensu
ejus, quæ in legibus Justinia-
neis. & compendium ejus,
quod Dio & Suetonius refe-
runt, ad dubia a DDibus mota
& erroneas explicationes tol-

lendas non sufficiunt, unde
conjuncturis verosimilibus,
hic debemus esse contenti.
Verba Dionis hæc sunt: lib.
55. p. m. 566. ex Xylandri &
Leunclavii interpretatione,
„Quia multi multos manumit-
„cebant, atatem quam & ma-
„numittens & manumittendus
„habere deberent, juraque
„quibus erga libertos cum aliis
„cum ipsi Patroni uterentur,
„accurate constituit. Sueton.
cap. 40. „Servos non contentus
„multis difficultatibus a liberta-
„te, & multo pluribus a liber-
„tate justa removisse, cum &
„de numero, & de conditione
„ac differentia eorum, qui
„manumitterentur, curiose ca-
„visset, hoc quoque adjecti, ne
„vinculus unquam, tortiusque quis
„ullo libertatis genere civita-
„tem adipisceretur.

(f) Pr. 7.

libertatem. (f)

§. III.

*Quomodo
differat ab
actione Pau-
liana.*

Non sine causa (g) hic initio quærun DD. quid opus fuerit lege Ælia Sentia, cum jam actio Pauliana data fuerit, ad revocanda ea, quæ in fraudem credito-

(f) Pr. 7. qui & ex quibus causis. Desumptum videtur hoc principium ex Cajo. Hic lib. 1. Instit. tit. 3. „Non tamen omnes Domini servos suos manumittere possunt. Nam si aliquis multa debita habeat, cujus substantia a creditoribus teneatur obnoxia, si in fraudem creditoris sui, servos suos manumittere voluerit, collata manumissio non valet. Ad dit & alium casum similem Cajo, Justiniano omis- sum: „aut si liberus civis Ro- manus filios liberos non ha- buerit, & in fraudem Patro- ni sui servos suos manumit- tat, similiter data manumissio non valet. Et ne quis pu- tet, hunc ultimum casum non pertinere ad Legem Æ- liam Sentiam, docet Ulpia- nus tit. 1. §. 15. „Eadem lex „(Ælia Sentia) in fraudem „creditoris & Patroni manu-

mittere prohibet.

(g) Cavenda enim in exa- minandis & explicandis le- gibus Romanorum sunt duo præjudicia; ne nimis admi- remur justitiam & pruden- tiam Romanorum cum Albe- rico Gentili de justitia armo- rum Romanor, & pleraque gente Criticorum, qui se pi- aculum committere arbi- trantur, si Romani ab illis memorentur & non simul addatur, cordatissimi illi mor- talium, vel quid simile. Tan- quam si alia gentes in com- paratione ad Romanos fungi fuerint, & cerebrum in calca- neo gestaverint. Et etiam ne putemus, Romanos in fe- rendis legibus nullam plane adhibuisse prudentiam, & ne recurramus ad Asylum ignorantiz, videl. non omni- um ff. de LL.

(h) 1. 7.

ditorum alienata sunt. (h) Sed ut hoc dubium tollant, non videntur responsiones suppeditare, quæ satisfaciant ingenuo juris cultori.

§. IV.

Forte omne dubium cessaret, si haberemus *An actio Chronologiam actionum*, (i) si ostendere ex illa pos- *Pauliana posterior lege* semus, actionem Paulianam esse posteriorem lege *Ælia Sentia*, & per eam, quæ ab Augusto in specie *Æ. S.* de manumissione in fraudem creditorum facta disposita erant, a Prætorè Paulo fuisse extensa ad quasvis alienationes in fraudem creditorum factas. (k) Sed verius, actionem Paulianam seu edictum Prætoris de his quæ in fraudem creditorum alienata sunt, jam extitisse cum lex *Ælia Sentia* conderetur, cum Labeo JCrus jam ad illam actionem Paulianam multa commentatus fuerit. (l)

B

§. V.

(h) *l. i. ff. quæ in fraud. Credit. §. 6. Inst. de Act.* Ipsum nomen Paulianæ quidem in illis locis non extat, at supplendum est ex *l. 38. §. 4. de Usuris.*

(i) De desiderati hujus in studio Jurisprudentiæ usu, plura discernit Dn. Præses de *Novis jurisprudentiæ Antojustin. lib. 7. novo 14.*

(k) Tum enim omnis inconvenientiæ & imprudentiæ cessaret, intuitu ipsius legis-

lationis: quamvis tum, si non alia inter legem *Æliam Sentiam* & actionem Paulianam fuisset differentia, quam quod hæc extenderet illius dispositionem, ad quasvis alienationes, priore postea non fuisset opus amplius, & adeo Justinianus non adeo prudenter fecisset, quod multa de hoc legis *Æliæ Sentia* capite institutionibus suis inferuisset.

(l) Ut patet ex dictis in *h. c.*

§. V.

*Falsa ratio
differentia,
quod liber-
tas semel da-
ta non posse
revocari.*

Sed quid opus est, ut cruciemur? Non hæret DD. aqua. Actio Pauliana non pertinuit ad manumissiones, quia actio Pauliana revocat alienationes in fraudem factas; at libertas semel data non revocatur. (m) Igitur lege Æliæ Sentia erat opus, quæ declararet, ab initio nullam esse manumissionem in fraudem creditorum factam. Et ideo dici a Justiniano, quod manumittens in fraudem creditorum nihil agat. (n) Utinam vero hæc responsio, etsi communissima, non ubique impingeret in regulas bonæ interpretationis, cum nihil sit falsius, quam libertatem semel datam non revocari, (o) & petitionem principi com-

l. 6. §. 6. 10. 12. l. 25. §. 1. & passim qui & ex quibus causis &c. Floruit autem Labeo sub Augusto, & lex Ælia Sentia demum paulo ante mortem Augusti lata est. Dio. Lib. 55. & 56.

(m) Clara, inquit DD., sunt verba §. 6. *Instit. hic: Semel autem causa approbata, sive vera, sive falsa sit, non retractatur.*

(n) Etiam acutissimus Huberus in fundam. jur. diff. 9. §. 8. repetit hunc communem errorem.

(o) Si nimirum eam propositionem ut regulam concipias, uti debet necessario

concipi in dicta DD. responsione ad dubium propositum. Paragraphus vero adductus pertinet ad exceptionem a regula, & quidem non in hoc, sed in altero legis Æliæ Sentia capite. Et quidem cum, ut infra §. 32. seq. videbimus, exceptio hæc non tempore ipsius legis Æliæ Sentia, sed postea demum sub Antonino Pio orta sit. Tantum abest, ut Prætores actionis Paulianæ autorem sub Antonino Pio orta sit. Tantum abest, ut Prætores actionis Paulianæ autorem impedire potuissent, ut ea non experiretur adversus servos in fraudem creditorum manumissos. Adde, quod ipsi DD. non

pii committat assertio, quod lex Ælia Sentia non revocet, sed nullam declaret libertatis dationem, imo claris Jctorum textibus contradicat, (p)

§. VI.

Quid si itaque dicamus, actionem Paulianam pertinuisse saltem ad alienationem inter vivos (q) at legem Æliam Sentiam egisse tantum de manumissionibus testamentariis in fraudem creditorum factis? (r) Sed, ut alia faceam, (s) posteriori huic assertioni repugnat

Talis & illa, quod lex Æ. S. respiciat tantum manumissiones testamentarias.

B 2

DD. non bene connectant doctrinas suas, dum docent, quod ipsa lex Ælia Sentia revocaverit libertates semel datas concedendo actionem ingrati ad eum finem, de qua sententia jam egimus *lit. d. ad §. 1.* Denique non hoc dicit §. 6. *Inst. b. t.* quod libertas data non revocetur, sed quod causa semel approbata non retractetur.

(p) Ut mox videbimus §. 8. *lit. e.*

(q) *t. t.* & imprimis arg. *l. 3. §. 1. qua in fraud. creditor.* Adde, quod in alienationibus testamentariis, non videretur opus esse actione Pauliana, cum legata & fidei-

nisi deducto are alieno. §. 3. *Inst. ad L. Falcid.*

(r) Ita Wilhelmus a Loon *de manumiss. serv. Roman. c. 4. §. 10. 11. Probare voluit Bachovius, Vinnius, & alii ex verbis Imperatoris: Saepe de facultatibus suis amplius quam in his est, sperant homines; obtrivisse legem Æliam Sentiam in manumissione tam inter vivos quam inter mortuos. Contrarium alii defendunt, dicuntque hoc tantum obtrivisse in manumissione, que inter mortuos fit, quorum sententiam aliorum opinioni prefero, adactus his verbis Taciti *annal. lib. 15. cap. 55. Pecunias & libertates servis & ante dono datas, sed tunc largitus, quia tenui jam re familiari,**

ri, & instantibus creditoribus testamento diffideret. Ubi S. a vino objicitur hoc, nec possum videre, quare Scævus, cum testamento diffideret, & creditoribus satisfieri posse desperaret, inter vivos servos suos manumittere festinasset, si manumisso inter vivos rescindi posset a creditoribus, ipsoque jure non valeret, utpote in fraudem creditorum data. Vides speciem aliquam habere hoc argumentum. Unde id non displicuit ipsi Dn. Præsidi in not. ad Instit. b. t. Et poterit pro ea sententia ulterius adduci, quod fere semper ubi hujus capituli mentio fit in legibus, de manumissionibus testamentariis agatur, nunquam diserte de manumissionibus inter vivos l. 1. §. 1. ff. de statu liber. l. 8. §. 1. l. 25. ff. b. t. l. 15. quæ in fraud. credit. l. 4. §. 19. de fideicom. libere.

(s) (1.) Si ideo actione Pauliana non fuit opus in alienatione ultimarum voluntatum, quod deducto ære alieno intelligantur legata & fideicommissa, & ita non va-

lerent, si in fraudem creditorum facta essent; nil etiam fuisset opus lege Ælia Sententia, ut per eam coercerentur manumissiones servorum testamentariae, si jam ex nullum effectum habuissent, nisi deducto ære alieno. Et re vera illam sententiam, quod legata & fideicommissa non præstentur nisi deducto ære alieno non pertinuisse ad manumissiones testamentarias argumento est, quod Scævola notat l. 23. quæ in fraudem creditorum. Quæsitum est, inquit, an manumissi testamento & alimenta & libertates consequi possint? respondit: libertates quidem, si in fraudem creditorum data non essent, competere, legata vero, (alimentorum) se solvendo hereditas non esset, non deberi. (2) Si lex Ælia Sententia tantum pertinuisset ad manumissiones testamentarias, mentionem ejus restrictionis fecisset aut Cajus, aut Ulpianus in proponenda legis Æliae Sententiae sententia, quod tamen non fecerunt per notata ad §. 11. lit. f.

(1) l. 5,

repugnat doctrina Ulpiani, (t) & facile responderi potest ad argumentum dissentientium. (u)

B 3

§. VII.

(t) l. 5. §. 2. qui & a quib. manumissilib. non sunt. Si Titius non amplius in bonis quam Stichum & Pamphilum habeat, eosque stipulanti Mevio ita promiserit: Stichum aut Pamphilum dare spondes, deinde cum alium creditorem non haberet, Stichum manumiserit, (inter vivos, etiam si diserte hoc non addatur, contextus tamen ostendit, Ulpianum de hoc casu loqui) libertas per legem Aham Sentiam rescinditur. Quamvis enim fuit in potestate Tullii (viventis) ut Pamphilum daret, tamen, quamdiu eum (vivens) non dederit, quia interim mori possit, (non Titius, alias enim nullum plane restaret dubium pro nostra sententia, sed ut verba mox sequentia docent, Pamphilus) non sine fraude stipulatoris Stichum manumisi. Quod si solum Pamphilum dare promississet, non dubitarem, quin Stichum ad libertatem perveniret, quamvis similiter Pamphilum mo-

ri possit.

(u) Cogitare enim debuisset Loonius, quod, quem admodum saepe plus sperant homines de facultatibus suis, quam in his est, ita saepe sperent debitores, se facilius uno modo, quam altero fraudare posse creditores, quam ut eventus semper eorum intentioni respondeat. Scilicet Scævinius de quo loquitur Tacitus, instantes habebat creditores, nondum ipsum in iudicio convenerant. Testamento diffidit, si creditores videlicet ante ejus mortem ipsum convenirent, & vivo omnia bona auferrent. Manumissioni servorum inter vivos non ita diffidit, non quod plane fiduciam poneret in ea manumissione, sed quod hic non tantus esset metus nullitatis, concursu creditorum nondum moro. Nam idem Scævinius mentionem etiam injicit pecuniarum largius & in fraudem credi-

§. VII.

*Genuina dif-
ferentia ac-
tionis Pau-
liane & legis
Æ. S. ac bu-
jus usus.*

Igitur putamus ideo opus fuisse lege Ælia Sen-
tia, quod actio Pauliana daretur de rebus alienatis
contra tertium possessorem earum rerum, (x) quod
ad servos manumissos applicari non poterat (y) item
quod non daretur eadem actio adversus bonæ fidei
emptorem, fraudem debitoris ignorantem, (z) at lex
Ælia Sentia respiceret saltem fraudem Domini man-
numittentis. (a)

§. IIX.

*Sensus legis
Æ. S.*

Itaque in favorem creditorum lex Ælia Sentia
prohibuit libertatem servis dare in fraudem eorum,
qua prohibitione tamen manumissionis actus non
fuit nullus declaratus, (b) ita ut Dominus (c) aut
heres ejus potuisset, creditoribus manumisso faventibus,
tunc eum, quasi plane nihil actum fuerit, in ser-

creditorum datarum, etsi ha-
ud dubie actione Paulia-
na revocari potuissent.

(x) l. 6. §. 8. l. 9. ff. que in
fraud. cred.

(y) In manumissione enim
servus manumittendo pro-
prie non erat alienatus, sed
libertas ei data. Servus ma-
numissus libertatem quidem
possidebat, sed hæc non erat
alienata, rem alienatam non
possidebat.

(z) d. l. 6. §. 8. & d. l. 9.

(a) pr. & §. 3. Inst. b. t.

(b) Uti DD. multi asserunt,
ut differentiam inter actio-
nem Paulianam & legem Æ-
liam Sentiam ostendant, vide
supra §. 5.

(c) Si lex Ælia Sentia tan-
tum de manumissis testa-
mento fuisset locuta, qua-
estio: an Dominus retinere
posset servum manumissum
creditoribus tacentibus? pla-
ne Domitiana foret. Sed
eam hypothesein jam rejeci-
mus §. 6.

(d) l. 1.

fervitute retinere, sed fuit actus ille manumissionis saltem sub conditione tacita, si creditores non contradixerint, quasi suspensus, unde & sic manumissus interim habebatur pro statu libero, (d) & quæ libertas hic impediri, ea in aliis textibus rescindi & revocari, interpellari, retrahi non male dicitur. (e)

§. IX.

Cum ergo eadem ratio prohibitionis locum habeat, si debitores milites essent, inde nec in militari-

Etiam militum manumissiones rescipientis.

(d) l. 1. §. 1. de statu liber.

(e) l. 5. §. 2. ff. b. t. l. 1. C. cod. l. 7. l. 24. ff. cod. Et si igitur Justinianus pr. b. t. dicat legem Æliam Sentiam impedire libertatem datam, & dominum manumittentem nihil agere, ista tamen plane non obstant. Nam (1) impediri & retrahi libertatem synonimice usurpantur a Jctis d. l. 24. (2) Nihil etiam agit, cujus actus ab aliis rescinditur, quia & tum actio ejus hoc intuitu nullum habet effectum. (3) Quoties de suo aliquid adjicit Justinianus aut Tribonianus, toties non quaerenda est exacta verborum proprietates, (4) Desumptum esse hoc principium ex Cajo jam supra notavimus

§. 2. lit. f. At Cajus non dicit dominum nihil agere, sed saltem, manumissionem non valere. (5) Unde patet Oisellium ad Cajum p. 36. absque ulla ratione accusare Jctos, quorum textus initio hujus note adduximus, quod minus proprie aut accurate loquantur. Præsumptiones enim majores utique sunt, pro his, quam pro Triboniano. (6) Quod vero Loonius d. cap. 4. §. 12. in fine p. 57. nescire se dicat, ubi mens Pacii (in not. ad pr. Inst. b. t.) fuerit, quod nobiscum sentiat, potius retorquemus, videlicet, nescimus ubi mens DD. fuerit & Loonii, dum docent libertatem semel datam non revocari. conf. supr. §. 5.

(f) l. 8.

tari testamento valebant donationes libertatum in fraudem creditorum, (f) quemadmodum haud dubie non valebant, si inter vivos simili modo manumississent servos.

§. X.

In fraudem, i. e. tam quo ad consilium, quam eventum. Debebant vero creditores libertatem datam revocare volentes æque ut in actione Pauliana (g) probare & consilium defuncti ac intentionem eos fraudandi & eventum. Unum horum si deficeret, manebat libertas data in statu suo. (h)

§. XI.

Excipiuntur manumissiones fideicom. Scilicet si directa libertas data sit in testamento, si fideicommissaria adspicitur saltem eventus. (i)

§. XII.

Ex quo tempore assistendum consilium, Est & illud notandum, in consilio non considerari tempus antecedens, sed tempus datæ libertatis. (k)

§. XIII.

(f) l. 8. §. 1. ff. h. t.

(g) l. 10. §. 1. de R. J. que in fraud. cred. l. 79. ff.

(h) §. 3. Instit. h. t.

(i) l. 4. §. 19. in fine de fideicom. lib. l. 1. §. ult. C. qui manum. non possunt. Ratio non est, quam aliqui reddunt, quia fideicommissum non nisi deducto ære alieno præstatum. Nam hoc etiam in legatis quæ directo relin-

quantur, obtinet. §. 3. Inst. ad leg. Falcid. Sed quia facilius turbatur manumissio, quæ non a testatore facta, sed ab herede adhuc facienda est. Huber. diff. jur. fund. 9. §. 10.

(k) Julianus l. 7. pr. h. t. Si quis integris facultatibus Codicillos (fururos) confirmavit, (in testamento præcedente) deinde cum consilium fraudandorum creditorum cepisset, libertates

§. XII.

Quod si consilium decipiendi creditores quosdam habuerit, cum testamentum conderet, testator eis vero adhuc vivus satisfecerit, & postea cum aliis creditoribus contraxerit, an & hi posteriores revocare libertatem possent, quærebarur?

An consilium fraudandi priores creditores posterioribus?

§. XIV.

Quod revocare non possent, urgebat illa ratio, quod testator non habuerit consilium fraudandi posteriores, cum testamentum scriberet. Quod libertates datæ etiam a creditoribus posterioribus revocari possent, suadebat illa ratio, quod scilicet & eventus hic sit, & animus fraudandi, etsi in aliis personis, quodque, eo ipso, dum testamentaria dispositio non revocatur, fraus semel commissa continetur intuitu etiam sequentium creditorum.

Rationes dubitandi.

§. XV.

Habet ergo utraque sententia sua commoda & incommoda. Itaque priorem secutus est Julianus, (l) posteriori Papinianus, (m) quam antinomiam relinquit Tribonianus. (n) Nobis Papiniani doctrina

Antinomia. Nostra sententia.

C vide-

berates codicillis dederit: obtineri non potest, quo minus lege (Ælia Sentia) libertates interpellarentur. Nam consilium testatoris fraudulentum non eo tempore observatur, quo codicilli confirmantur, sed quo libertas codicillis datur.

(l) l. 15. que in fraud. credit.
(m) l. 25. ff. qui & a quib. manum. liberi non sunt.

(n) Antinomiam subesse ad oculum patet. Ita enim Julianus: Si quis cum haberet Titium creditorem, & sciret se solvendo non esse, libertatem dederit

videtur convenientior principiis bonæ interpretationis. (o)

§. XVI. Sed

dederit testamento, deinde dimisso Titio, postea Sempronium creditorem habere caperit, & eodem testamento manente decesserit: libertates data rata esse debent, etsi hereditas solvendo non sit, quia libertates ut rescindantur, utrumque in eorundem personam exigimus, & consilium & eventum. Et si quidem creditor, cujus fraudandi consilium initum erat, non fraudatur, adversus eum, qui fraudatur, consilium initum non est; libertates itaque ratae sunt. Contra Papinianus: In fraudem creditorum testamento data libertates, prioribus creditoribus dimissis, propter novos creditores irritae sunt. Antinomiali hanc ut tolleret Dionysius Gothofredus, in not. ad d. l. 15. & 25. statuit in casu Juliani prioribus creditoribus omnibus satisfactum esse, sed in casu quem praesupponit Papinianus, non omnibus prioribus creditoribus qui erant tempore datae libertatis fuisse satisfactum, Quæ

conciliatio si ulla unquam fuit, violentissima est, & sensui communi adversa, aperitissime videlicet repugnans & verbis Papiniani: prioribus creditoribus dimissis, & rationi ejus, (quæ decisioni Juliani discrete contradicit) in statim sequente voce Propter labente. Sed aliter fieri non potest, quamdiu ista regula interpretandi leges Romanas fundamenti loco supponitur, omnia potius tentanda esse, quam ut admittantur antinomiae.

(o) Contra sententiam Juliani placuit Gothofredo, dum sententiam oppositam Papiniani torquere vult, ut cum sententia Juliani conspiceret, credo quod textus Juliani non ita videretur torturam conciliationis admittere, quam textus Papiniani. Juliani primum falsum in eo consistit, quod conjunctionem consilii fraudulenti & eventus saltem in eadem persona creditorum requisi-

§. XVI

Sed licebat tamen per legem Æliam Sentiam *Limitatio*
 Domino qui solvendo non erat, in testamento *hujus capituli*
 C 2 servum *si servus heredes institueret.*

quisiverit, absque ullo fundamento. Ubi enim extiterunt illa verba restringentia in lege Ælia Sentia. Et si etiam in lege creditorum eorundem (sed absque animo restringendi) mentio fuisset facta, annon per decisionem Juliani fraudulentis debitoribus ansa data fuisset in fraudem legis, id est observatis verbis legis contra ejus mentem multa committendi. Idem Julianus alibi l. 7. §. 1. qui & a quibus. Minor, annis viginti cum servum manumittere vellet, nec justam causam ad consilium manumittendi haberet, tibi eum ut manumitteres, dedit. Negavit eum Proculus liberum esse, quia frons legi facta esset. Quid si Advocatus minoris ex ista lege, quam examinamus ipsi regessisset? Utrumque simul exigit lex Ælia Sentia, & ut minor sit, qui servum manumittere velit, & ut justam causam manumittendi profiteatur. Igitur in hoc

casu libertas data non revocatur, non ideo, quod minor manumiserit, quia manumisit majorennis, non ideo, quod causa manumittendi dici non potuerit, quia non manumisit minor. Porro quæro ex Juliano. Si quis fraudandi animo in testamento manumittat, tum prioribus creditoribus non dimissis cum aliis contrahat, (sive postea antequam moriatur priores creditores dimittat, sive non) an & tum valebit decisio Juliani intuitu posteriorum. Non valere eam putat ipse, qui cum Juliano consentit Dionysius Gothofredus. Et tamen contra posteriores etiam illo casu afferri potest, in primis si debitor ipse postea priores creditores dimiserit, quod creditores, quorum fraudandorum consilium initum fuerit, non fraudentur, adversus eos qui fraudentur, consilium non fit initum. Ergo patet ad oculum, quam cavillatoria sit decisio Juliani. (P) §. 1.

servum heredem facere, (p) quia tum cessabat ratio legis (q) neque enim animo fraudandi præsumebatur testator manumisisse, sed ut evitaret maculam (r) qua fama defuncti, cujus bona publicabantur alias affici solebat.

§. XVII.

(p) §. 1. *hic.*

(q) Sed cur non etiam loco rationis affertur, quod hoc modo si servus heres necessarius institueretur, etiam non defraudentur creditores ratione eventus, cum is non solum cogeretur bona defuncti eis cedere, sed & tanquam heres omnia debita defuncti solvere, cessante videlicet beneficio deliberandi in herede necessario, & beneficio inventarii, utpote tum nondum invento. Ergo servus heres institutus, homo erat vel nullius, vel alicujus, etiam magni pretii. Si prius, nihil decedebat etiam creditoribus, adeoque nec fraus fiebat; si posterius, spem habebant creditores tantam pecuniæ summam facile acquisiturum esse servum, quantum ipse antea vendi potuisset, ut postea exinde

iis satisfaceret. Et sane hæc ratio palpabilior est, & non tantis difficultatibus videtur obnoxia ac illa altera. Sed quod ea non hic usus fit Imperator, in causa est, quod ex eadem lege Ælia Sentia servus ita heres necessarius institutus præ aliis hereditibus jam tum haberet hoc beneficium, ut bona postea acquisita, si vellet, sibi retineret, §. 1. *Inst. de hered. qual. & diff.* Unde cum & §. 2. hujus tituli magis ad doctrinam de necessario herede pertineat, nec de eo hic locuti erimus ulterius.

(r) *Injuriam* vocat Justinianus hic. Scævola *l. 23. b. 1. famam defuncti conservari* dicit, si quis ejus hereditatem adbeat, quæ solvendo non esset. *Famam pudoremque suscipere dixit Plinius lib. 2. Epist. 4.* *Infamiam*, quæ venditionem bonorum debitoris obrati comi-

§. XVII.

Et in tantum succurrebatur famæ defuncti ejusque voluntari, ut, etiam si servus in testamento heres institutus in ea causa fuerit, (s) ut alias dedititius

Ei si non bona frugis.

C 3

fieri

comitabatur, significantius expresit Cicero in Oratione pro Quintio: *Hercule*, inquit, *cujus bona ex Edicto possidentur, hujus omnis fama & existimatio simul cum bonis possidentur. De quo libelli in celeberrimis locis proponantur, huic ne perire quidem tacite obscureque licebit. Cui Magistri sunt, & Domini constituuntur, qui, qua lege, & qua conditione pereat, pronuntiant. De quo homine præconis vox prædicat, & pretium conscit, huic acerbissimum funus viventi ducitur: si funus id habendum, quo non amici conveniunt ad exequias cobonestandas, sed honorum emptores ut carnifices, ad reliquias vitæ lacerandas & distribuendas. Sed contra alii debitores obzerati, etsi bona eorum publice vendantur, non fieri infames ex rescripto Alexandri l. ii. C. ex quib. caul. infam. irrog. probant, & ex flebili beneficio cessionis bonorum*

a Justiniano invento l. ult. C. qui bon. ced. poss. Unde lis inter Conrium lib. 2. subscif. lect. & Forner lib. 2. select. jur. Ciphanius ad Inst. h. t. inter infamiam juris & facti distinguit. Ego mallem distinguere inter mores Romanorum veteres & noviores. Olim ex rigore XII. Tab. (de quo dixit Dn. Præses in navis Jurispr. Anti Justinianæ lib. 1. c. 2. nav. 4. & Justus in disp. sub junct. observ. 4. §. 7. seq. p. 172. seq.) infamia sed Romanis peculiaris habebatur, si quis debita contracta solvere non posset; postea sub Cæsariis pedetentim ista infamia decrevit. Latius antiquitates Romanorum quoad hoc caput explicavit Francis. Hotmanus integra quest. illustri 26.

(s) Puta, si v. g. antea ob delictum torus vel vincetus fuisset.

(r) UL

fieri deberet, hoc tamen casu civis Romanus fieret,
(t) quia alias nec heres esse potuisset. (u)

§. XIX.

*Modo alius
heres in te-
stamento non
esset scriptus.*

Cæterum tum demum valebat illa servi pro-
prij heredis institutio, modo alius ex eo testamento
heres non esset, quia scilicet tum cessabat ratio con-
cessionis. (x) Unde etiam, si duo pluresve servi
heredes esse iusti sint, nonnisi unus heres esse po-
terat, scilicet in dubio qui primo loco scriptus esset,
(y) modo nec sic fraus fieret creditoribus. (z)

§. XIX.

*Alterum ca-
pit legis de
minore vi-
ginti annis.*

Altero capite legis Æliæ Sentia minor (a) vi-
ginti annis manumittere nec vindicta poterat nec te-
stamento. Itaque nec Latinum facere poterat. (b)
Tantum apud Concilium manumittere poterat ser-
vum suum causa probata. (c)

§. XX.

(t) Ulpianus *tit. 1. §. 14.*

(u) Vid. *dist. de usu pract. distinct. in ingen. & libert. c. 1. §. 28.*

(x) *§. 1. hic Ulp. d. l.*

(y) Ulpianus *ibid.*

(z) Puta si majoris pre-
tium sit is, qui ante nomina-
tus est, nec sufficiat, poste-
riorem retrahi in servitutem,
prior autem sufficiat. *l. 24. ff. h. t.*

(a) Jam ante legem Æliam
Sentiam ætas Domini manu-
mittentis aliquando impe-

dimento erat manumissioni.
Nam pupillus & pupilla ma-
numittere non poterant.
Ulp. *tit. 1. §. 17.* Additur
etiam apud Ulpianum mu-
lier, quæ in tutela est, & in
fragmento veteris JCI a Pi-
thæo edito (*ap. Leew. p. 709.*)
Mulier sine tutoris autori-
tate nisi liberorum jus ha-
beat, ubi & citatur in notis
Plutarchus in Numa. Sed de
his alio tempore.

(b) *dict. fragm. p. 709.*

(c) *§. 4. Inst. h. t.*

(d) *l. 27.*

§. XX.

Manumittere tamen poterat minor per testamentum heredis necessarii habendi causa, (d) quoniam videlicet hic eadem aderat æquitas, quæ admitterat hanc libertatis dationem in capite priori legis Æliæ Sentia. (e)

Exceptio quoad manumissionem testamentariam certo casu.

§. XXI.

In Consilium adhibebantur Romæ a Prætore quinque Senatores & quinque equites Romani, in provinciis a Prætore vel Pro-Consule viginti recuperatores i. e. iudices, qui cives Romani essent. (f)

Consilium Romæ quid?

§. XXII.

Iustæ autem manumissionis causæ erant, si quis iusta manu.

miss. causa.

(d) l. 27. de manumiss. testam.

(e) Repete dicta §. 16.

(f) Ulpianus tit. 1. §. 13. Unde lapsus est Franciscus Balduinus qui in Comment. ad b. t. verba apud consilium explicat, i. e. pro tribunali apud Prætorem, Proconsulem, Legatumve Casaris. Hos vero coegisse Pedaneos iudices, ut consilium inirent. Imo taxat Theophilum, quod per consilium intellexerit videlicet quoddam & multa de eo commentus fuerit, quæ non videantur convenire moribus Romanis. Etsi enim

Theophilus pro more quadam in descriptione consilii hujus forte immiscuerit, quæ fundamento destituuntur, potissima tamen ex Ulpiano videntur desumpta, quem non inspexit Balduinus. Recuperatores dicit Theophilus ita dictos, quod per eos mancipium naturalem libertatem receperit. Verius recuperatorum nomen esse generatius, quod nec ipse Theophilus diffiretur, & primis Reipubl. Romanæ temporibus institutum vid. Briffonius de verb. signif. & Scharidius in lexico hac voce.

(g) §. 1.

quis patrem vel matrem, filium aut filiam, fratrem vel fororem, vel qui, quæve alio modo sanguine dominum contingeret, manumittere vellet. (g)

§. XXIII.

Alie.

Item si Pædagogum aut nutricem, aut educatorem, aut alumnum, aut collactaneum, aut capfarium manumittere vellet. (h)

§. XXIV.

*De manu-
missione Pro-
curatoris fu-
turi.*

Quod si servum Procuratoris habendi causa minor manumittere vellet, insuper requirebatur ætas manumittendi, ut non minor sit annis septendecim, vel octodecim (i) quod & de procuratore in litem & de

(g) §. 5. *hic. l. 11. 12. ff. de manum. vind.* Casus dabilitatem ut concipias, finge servum minorem viginti annis a Domino heredem institutum, cujus pater, mater, filius, filia, frater, soror &c. in hereditate manserant. Quamquam de filio filiave in minore viginti annis casus haud dubie fuerint rarissimi, aut certe rariores, alios casus ponit Theophilus *hic.*

(h) *d. §. 5. l. 13. & 14. de manum. vindicta.* Pædagogus cujus officium consistit in duccendis & instituendis pueris. Educatoris officium laxius

est, uti apud nos differunt, dicit Preceptor oder Informator und Hoffmeister. Nutricum correlata sunt alumnum alumnave, quamvis & latius accipi possint, ut sint correlata Pædagogi & educatoris. Facit huc *l. 14. pr. de manum. vind.* (Litigium Lexicographorū, quid in *l. Codicilla §. 1. de usu & usufr. leg.* per alumnam intelligatur ad nos non pertinet.) Collactanei sunt, qui eadem nutrice fuere usi. Capfarium ipse Ulpianus in *d. l. 13.* explicat, qui libros portat.

(i) Sufficere septendecim dicit Imperator §. 5. *hic. Octodecim*

& de Procuratore ad negotia intelligi verius. (k)

§. XXV.

Item si virgo vel mulier, una tamen, (1) manumittatur matrimonii causa, exacto tamen prius

D

a Domi-

*Manumissa
mulieris ma-
trimonii cau-
sa.*

decim requirit Ulpianus *l. 13. de manum. vindicta.* Quæstio præjudicialis, an Justinianus Pandectis hic derogare voluerit, an vero Ulpianus cum Imperatore conciliari possit. Uterque eandem locutionem adhibet. Justinianus dicit eum non minorem esse debere decem & septem annis, Ulpianus decem & octo. Vin-
nius in notis hic sic conciliat, eum, qui attingit annum 18. ab Ulpiano dici non minorem 18. annis. Justinianum contra non minorem 17. annis vocare eum, qui 17. annos implevit. Conciliatio paululum dura respectu textus Ulpiani. Et Theophilus in periphrasi procuratorem vult esse majorem septendecim annis, non ut Justinianus, non minorem. Interim constat, non intelligi hic posse decimum octavum annum completum, si jungas ea, qua

differit Justinianus *hic §. ult. in fine* & quod apud Romanos homines septendecim annos nati, dicantur habere plenam pubertatem. Sed tamen & hujus rationem quaro, cur plena pubertas adimpletis 17. annis fuerit æstimata. Quod si fugias ad *l. non omnium ff. de LL. dicam*, imo dari posse rationem, quia videlicet Servius Tullius juvenes hujus ætatis admittebat ad militiam. Gellius *noct. Attic. lib. X. cap. 28. C. Tubero Historiarum primo scripsit, Servium Tullium, Regem populi Romani, cum illis quinque classes juniorum, census faciendi gratia institueret, pueros esse existimasse, qui minores essent annis 17. atque inde ab anno septimo decimo, quoad idoneos jam esse Reipubl. arbiraretur, milites scripsisse.*

(k) Adde Huberum *differere fundam. 9. §. 13.*

(1) *l. 15.*

a Domino jurejurando, ut infra sex menses ducatur. (m)

§. XXVI.

*Hujus causa
ulterior de-
clansio.*

Quod si alter manumitteret, alter duxerit, non valebat manumissio, imo si ab altero repudiatam minor intra sex menses duxerit, non fiebat libera. (n)

§. XXVII.

*Impedimen-
tum justa
causa super-
venientis.*

Et si vero justa causa impedimenti postea supervenientis allegata omnino audiendus sit minor manumittens, (o) puto tamen id esse emblemata Triboniani, quasi hæc exceptio ipsi jurijurando inserta fuerit. (p) Certe illa ratio exceptionis, quam communiter suppeditant DD. si postea intra sex menses Dominus manumittens forte Senator fiat, (q) in minorem viginti annis vix quadrat. (r)

§. XXIX.

*Quid de fe-
minis nubere
volentibus
dicendum.*

Eadem ex ratione a quibusdam responsum est, posse etiam foeminas matrimonii causa manumittere, sed ita, si forte conservus ejus in hoc ei legatus fuerit. (s)

§. XXIX.

(l) l. 15. §. 4. de manum. vind.
(m) Ne falso hoc videlicet
prætextu abutatur Dominus
manumittens.

(n) l. 21. ff. qui & a quib.
(o) v. g. justæ absentis, in-
firmitatis.

(p) §. 5. hic;

(q) ex l. 23. & 27. de R. N.

(r) Adde aliud argumen-
tum ex d. l. 27. ex qua constat,
non simpliciter prohibitum
fuisse, ne Senator libertinam
duceret.

(s) l. 14. §. 1. de manum. vind.

(t) l. 13-

§. XXIX.

Considerabatur tamen in plerisque causis ha- *Quid si u-*
 ctenus recensitis etiam, utrum minor manumitte- *num servum*
 re volens plures, quam unum servum haberet. (t) *tantum ha-*
beat minor.

§. XXX.

Neque solum iustus affectus (u) verum etiam *Alia causa*
 & multo magis beneficium, quod Dominus a servo *infinita.*
 acceperat, præbebat manumittendi causam, puta si
 periculo vitæ, infamiæve Dominum liberasset, (x)
 & infinitæ aliæ. (y)

§. XXXI.

Multo minus dubium habebat, si minor con- *Earum nova*
 ditionis adimplendæ causa, vel ex lege contractus *exempla.*
 manumittere vellet. (z)

§. XXXII.

Quod si consilium causam semel probasset, & *Causa semel*
 servus libertatem consecutus esset, ea per constitu- *probata non*
 tionem D. Pii non retractabatur, etiam si ostendi po- *retractaba-*
 tuisset, falsam causam subfuisse. (a)

D 2

§. XXXII.

(t) l. 13. ff. eod.
 (u) l. 16. pr. eod.
 (x) l. 9. pr. eod. Pertinet huc
 questio præjudicialis: an ser-
 vus beneficium dare possit
 Domino? cujus affirmativam
 late probat Seneca de benefi-
 cii.

(y) l. 15. §. 1. eod.

(z) l. 16. §. 1. eod.

(a) Quasi scilicet lex Ælia
 Sentia non requisivisset, cau-
 sam præcisè debere esse ve-
 ram, sed ut saltem minor
 causam diceret coram consi-
 lio, & consilium eandem ex-
 aminaret. Negligentia igitur
 consilii non nocebat ma-
 numisso. Vinnius in not. hic.

(b) vide

§. XXXIII.

*Quæ tamen
positio non
est extenden-
da.*

Hactenus tamen dicta saltem de causis reli-
quis sunt intelligenda, excepto matrimonio, (b) tan-
tum abest, ut ex hac constitutione speciali Divi Pii
cum interpretibus communis regula formetur; li-
bertatem semel datam ob specialem ejus favorem
non revocari, (c)

§. XXXIV.

*Ælia servo-
rum ipsorum
etiam in lege
Æ. S. expres-
sa.*

Cæterum prohibebat lex Ælia Sentia etiam ma-
numissionem servorum, si servus minor triginta
annis esset. (d) Ergo commendandum minime est,
quod Tribonianus in proponenda legis Æliæ Sentia
prohibitione hanc circumstantiam omiserit, cum ta-
men

(b) Vide dicta §. 26.

(c) Repere dicta supra §. 5.

(d) Eadem lege cautum
est, ut minor triginta anno-
rum servus vindicta manu-
missus, civis Romanus non
fiat, nisi apud consilium cau-
sa probata fuerit, ideo sine
consilio manumissum ser-
vum manere putat, testa-
mento vero manumissum,
perinde haberi jubet, atque
si Domini voluntate in liber-
tate esset, ideoque Latinus
fit. Ulpianus *tit. 1. §. 12.* Hinc
sepius in pandectis mentio
fit servorum in testamento

manumissorum sub limita-
tione, cum annos triginta
nati fuerint *l. 46. de manum.*
testamento l. 13. §. 5. de statu
lib. l. 29. §. 1. fam. ercis. l. 29. de
reb. dub. Nisi tamen etiam
ut heredes necessarii institu-
ti fuerint. *Ulp. d. l. §. 14.* At-
qui hæc circumstantia haud
dubie non solum respexit
Dominos manumittentes
minores, sed & majores vi-
ginti annis. Ratio forte hic
ea fuit, quod nonnisi servi
benemeriti debebant fieri
cives Romani. At servi in-
fra trigessimum annum vix
pote-

men alibi declaraverit, quod & eam abrogare vo-
luerit, (e)

§. XXXV.

Sed ut ad miuiores redeam Dominos ma-
numittentes, ratio legis *Æliæ Sentia* in his haud
dubie fuit, ne civitas macularetur civibus, jus civi-
tatis non merentibus, sed potius pœna quam præmio
dignis, cum videlicet minores sæpe ex levitate, (f)
aut luxuria, (g) sæpe etiam servulorum blandimen-
tis & adulationibus inducti (h) servos nequam manu-
mitterent.

§. XXXVI.

Primaria ergo ratio legis non fuit, ut Theo-
D 3 phi- *Utilitas sc.*
Reip. non mi-
norum.

poterant regulariter dici ef-
fe bene meriti, cum juvenes
sint cerei in vitium flecti &c.

(e) In hoc titulo enim,
qui ex professo agit de lege
Æ. S. eam circumstantiam
omisit; abrogationis tamen
meminit supra in tit. de liber-
tatis §. fin. in fine, verbis: *nul-*
lo, nec ætatis manumissi, nec
Dominum manumittentis, &c.
discrimine habito. Ubi adeo
obscure est, quodnam o-
lim fuerit discrimen in ætate
manumissi, nisi hæc obscu-
ritas illustretur ex illo frag-
mento Ulpiani. Ergo Justi-
nianus effecit illa abrogatio-

ne, ut etiam servus infans
civis Romanus per ma-
numissionem fieri posset.
Franc. Balduin. in comment.
ad d. §. fin.

(f) Vid. locum Dion. Ha-
licarn. lib. 4. c. 28. descriptum
in dist. de usu distinct. in ingen.
& liberi, cap. 1. §. 19. lit. 9. in
verbis: *Alii (manumittun-*
tur) per herorum levitatem,
gloriam inde captantium.

(g) l. 16. pr. de manum. vind.
in verbis: *ut non ex luxuria,*
sed ex affectu &c.

(h) Theophilus ad §. 4.
Inst. hic. Locum statim da-
bimus.

(i) Sic

philus vult, (i) favor minorum, ne facultates suas diminuerent, sed favor utilitatis publicæ. (k)

§. XXXVII.

*Inconvenien-
tia rationis
quod libertas
sit res inæsti-
mabilis.*

Plane vero inconueniens est ratio Triboniani, quasi lex Ælia Sentia manumissiones minoribus prohibuerit ideo, quod libertas sit res inæstimabilis. (l) Nunquam enim libertas fuit res inæstimabilis intuitu manumittentium, sed intuitu hominum qui libertate gaudent. (m)

§. XXXIIX.

*Absurditates
varie inde
fluentes.*

Alias enim nec ullus servus manumitti posset, nec in commercio esset, nec ipsa emendatio Justiniani ullo colore sustineri posset, quod permiserit minoribus, ut servos manumittendo se privarent res inæstimabili. (n)

§. XXXIX.

(i) Sic enim ait interprete Curtio: Eadem lex irritas vult esse libertates, quæ a minore viginti annis præstantur, nulloq; id odio, sed favore potius manumittentium. Novem enim eos, qui eam aetatem agunt, facile circumveniri, servulorumque blandimentis & adulationibus capi, & ita facultates suas diminueri. Id ergo cum sciret, insidiis, quæ illinc intendi & parari poterant, constitutionem suam opposuit.

(k) Repete dicta in cit.

differ. cap. 1. §. 19. seq.

(l) §. ult. hic.

(m) l. 106. 122. 176. §. 1. & ibi

De, de reg. jur. Sic recte etiam explicat dictum, quod libertas sit res inæstimabilis, Harmenopolus in *promt. lib. 1. tit. 18. n. 11. & 13. Libertatem supm cæteras res fovemus.*

(n) Paulus Voëtius in *Comment. ad inst. hic. p. m. 138. Veritati minus est conveniens (ratio legis a Triboniano data.) Ratio enim, quæ veteres movit, hæc erit, ne ser-*
vi

§. XXXIX.

Interim tamen Justinianus legem Æliam Sentiam quoad hoc caput hic in Institutionibus (o) abrogavit, vel certe abrogare voluit, permittens, ut minor viginti annis, adimpleto anno 17. possit testamento servis libertatem concedere.

§. XL.

Imo postea jure Novellarum & hoc correxit, *Varia & in-
atque puberibus statim post annos pubertatis servos constans.*
testamento manumittere permittit. (p)

§. XLI.

Uti vero rationem legis Æliæ Sentia infelicitè *Varii errores
investi- Justiniani
hic commissi.*

*vi vaserrimi a minoribus, qui
seduci faciles sunt, libertatem
sine ullo suo merito ablandirentur,
idque in ultima voluntate,
in qua solent plerique mortali-
um esse liberaliores, quam si
vitam sibi longævam sperissent.*
Addere tamen debuisset Vo-
etius, an supposita illa ra-
tione movente lex Ælia in-
tenderit primario cautionem
læsionis minorum, an Reip.
Deinde obscurius loquitur,
ac si lex Ælia saltem, vel cer-
te primario interdixerit ma-
numissiones testamentarias,
quod tamen secus esse ha-
tenus vidimus.

(o) §. ult. hic. Neque enim

provocat ad constitutionem
aliquam in codice, sed in to-
to hoc paragrapho, tanquam
in ipso actu abrogationis
constitutus loquitur. Et
hæc etiam est ratio genuina,
cur in Codice tituli quidem
de dedititia, de latina liber-
tate tollenda, de lege Fusia
tollenda, nullus vero de le-
ge Ælia Sentia tollenda extet.
Non ut Franc. Balduinus in
Justiniano *lib. 3. p. 276.* pu-
tat, id ideo factum esse,
quia, etsi aliquot capita hu-
jus legis sustulerit, plura
tamen retinuerit.

(p) *Novella 119. cap. 2.*

(q) *Quæ*

investigavit Justinianus, ita & rationes, quæ eum ad correctionem impulerunt, non sunt magis conformes prudentiæ legislatoriæ; imo corrigendo legem Æliam Sentiam effecit, ut re penitus inspecta plane a scopo & legis Æliæ Sentia, & intentatæ correctionis hujus legis aberraverit. (q)

§. XLII.

Ejus ratiocinatio prima.

Non fuisse ferendam dispositionem legis Æliæ Sentia, ait: Nam cui totorum suorum bonorum in testamento dispositio data erat; quare non similiter ei, quemadmodum alias res, ita & de servis suis in ultima voluntate disponere, quemadmodum voluerit, permittimus. (r)

§. XLIII.

Plane aberrans a sensu legis.

Initio mentem legis plane inconvenienter explicavit, quasi eadem limitaverit manumissiones minorum testamentarias, cum tamen limitaverit saltem manumissiones inter vivos, testamentariam vero manumissionem plane improbaverit. (s)

§. XLIV.

Cum tamen eum ignorare non potuerit.

Imo ipse Tribonianus expresse meminit manumissionis, quæ vindicta fit, (t) & ne opponas cum multis interpretibus, textum Triboniani hic corrigendum esse, (u) similiter vindictæ meminit Paulus

in

(q) Quæ hic summam dicuntur, declarabunt §§. sequentes.

(r) §. ult. hic.

(s) Vid. supra §. 19.

(t) §. 4. Inst. q. 1.

(u) Loco verborum enim quam vindicta apud consilium Bachovius, Vinnius, Hotom. legunt; quam si dicta apud

in Pandectis. (x)

§. XLV.

Deinde illud argumentum a dispositione testamentaria de reliquis rebus ad manumissionem, sive inter vivos, sive in testamento, valde claudicat. *Et male interpretans.*

§. XLVI.

Nam & minores & uxores testamenta condunt, & tamen nec minor alienare potest immobilia absque decreto, nec uxores in multis locis Germaniæ ad alienandum sunt inoppressæ. *Ab actibus absque voluntate ad actus inoppressæ.* (y) *inter vivos.*

§. XLVII.

Deinde uxor Germanica potest testamentum facere de universis reliquis bonis, & tamen de rebus aliis nihil potest in testamento disponere. *Et a dispositione testamentaria.* Potest quis totas aedes legare cum marmoribus, & tamen non potest legare marmora ædium. *de rebus aliis ad omnia.* (z) (a)

§. XLIX.

Fons erroris Triboniani in eo quaerendus videtur, quod ratiocinationem Caji sui vel superficiale detur, quod intellexerit, vel ex nimis praesumpta sapientia, sine ulla justa causa, inverterit. *Male interpretans Cajo.* (b)

E §. XLIX.

apud constium. Rectius Loon. de manumiss. servorum ap. Ro. manus cap. 4. §. 18. quam si vindicta &c. uti etiam legit Pacius, & post hunc alii fecuti sunt.

(x) Paulus l. 15. §. 2. de manum. vindicta,

(y) Adde Paulum Voët. hic p. 139.

(z) §. 19. Inst. de legatis.

(a) l. 41. §. 1. 2. 3. 4. ff. de legat. 1.

(b) Sic enim Gajus tit. 3. §. 2. in fine. Nam quantumlibet Dominus quatuordecim annos egre-

§. XLIX.

*Inconveni-
entia secunda
ratiocinatio-
nis.*

Porro & altera ratio Justiniani, cur minor septendecim annorum debeat licite manumittere, quia possit minor in hac aetate valide postulare, omnino est invalida. Sunt enim plane diversa, & ex postulatione minorum non id damnum sentit Respubl. quod sentit ex manumissione servorum, sed saltem damnum sentiunt ii, qui ejusmodi Advocatis utuntur. (c)

§. L.

*Imo ipsa ab-
rogatio non
cubaret.*

Denique hoc pacto Justinianus dum corrigere voluit legem Æliam Sentiam, re vera non correxit, dum totum illud caput præcedens de prohibita manumissione inter vivos sine justa causa intactum reliquit. (d) Unde nec jure novo Justiniano minor vigin-

egressus, testamentum facere possit, & heredem instituere, & legata relinquere, libertatem tamen servus non potest in hac aetate (sive in testamento, sive inter vivos pro lubitu) conferre. (sc. propter utilitatem publicam) Igitur si hunc locum conferas cum §. ult. Inst. b. r. patebit, quod Justinianus Gajum intellexerit, ac si in his verbis ultimis Gajus de libertatibus tantum testamento relictis agere voluerit; deinde, quod

falsam rationem legis Æliæ Sentia supponendo, quasi voluerit minoribus succurrere, ne damnum patiantur, rationem Caji non gustaverit, sed potius ea rationi illi falsæ juncta impertinens plane fuerit visa, cum testatores per testamenta sua non patiantur damnum, sed per alienationes inter vivos.

(c) Vinnius in notis hic.

(d) Nam integer §. ult. hic non nisi manumissionem testamentariam indulget minori-

viginti annis inter vivos aliter manumittere potuit, quam observata lege Ælia Sentia, quod jam Theophilus est subodoratus. (e)

noribus. Nec aliud postea disposuit Novella 119. cap. 2. quam de manumissione testamentaria.

(e) Sic enim exponit verba Justiniani p. m. 40. Ita-

que minor viginti annis inter vivos non manumittet. In testamento autem post annum decimum septimum recte id faciet. Conf. Voët. d. p. 139.

C A P. II.

Usus practicus Institutionum circa legem Æliam Sentiam.

SUMMARIA.

Usus hujus capituli & dissertationis. §. I. Usus inanis brocardicorum hujus tituli. §. II. Usus practicus in conclusionibus affinibus questus. §. III. Falsum, ideo nullum esse usum practicum, quod servos non habemus. §. IV. Sed & falsum ideo subesse usum practicum, quia servos & manumissiones habeamus. §. V. Lex Æ. S. de non manumit. in fraudem creditorum ad mores Germania non quadrat. §. VI. Sive mancipium in bello captum manumittatur in fraudem creditorum. §. VII. Sive homo proprius, qui non potest in fraudem creditorum manumitti. §. IIX. Limitatio legis Æ. S. de servo herede necessario instituto apud Germanos nullum habet usum. §. IX.

E 2

Ra

Ratio secundi capitis legis Æ. S. non quadrat ad mores Germanorum. §. X. Uti nec ratio conditionis minorum intuitu alienationis inter vivos. §. XI. Nec ad mores nostros quadrat probatio causa justa. §. XII. De usu manumissionis testamentaria a minoribus facta. §. XIII.

§. I.

*Ufus' hujus
capitis &
dissertatio-
nis.*

Hic ab initio communiter fatentur DD. impedimenta manumissionum a Romanis introducta, cessare apud Germanos. (a) Unde nulla videtur esse utilitas hujus capitis, imo totius dissertationis. (b) Cum tamen iidem DD. nihilominus vel asserant, non propterea nullum esse usum Institutionum in hoc titulo, (c) vel positionem de nullo usu practico hujus & affinium titulorum deducant ex falsis principiis, (d) utile sane erit, ostendere & hos errores, ut caveantur. (e)

§. II.

(a) Vide DD. communiter ad *h. tit. ir. ad lib. 40. ff.*

(b) Quid enim opus est disputatione de re, in qua omnes consentiunt. Sic olim inepto Rhetori encomiasticam orationem hominis laudatissimi recitanti, rectissime occinebatur; quis vituperavit?

(c) Sc. intuitu regularum

juris hic occurrentium, quæ certe usum præbeant paragraphos Institut. in his titulis allegandi in responsis juris.

(d) Confer jam dicta à Dn. Præfide in *diss. de usu practico distinct. hom. in liberos & servos, cap. 2. §. 1. seq.*

(e) Ita utile est v. g. docere falsa.

§. II.

Quamvis igitur non desint, qui commendent in hoc titulo, si non alium, certe propter illum usum, *usus inanis* quod Justinianus hic doceat, *sape plus sperare homines* de facultatibus suis, quam in eis est, item *libertatem esse tituli.* *brocardico-* rem inestimabilem, ac non audeant illa asserta proferre sine allegatione hujus tituli; cum tamen hic usus sit saltem theoreticus, (f) & nullius momenti, cum sana ratio & sensus communis illa dicteria indat etiam hominibus omni eruditione carentibus, de his & eorum gustu non multum erimus solliciti.

§. III.

Tolerabilior est eorum intentio, qui occasione talium brocardicorum conclusiones quasdam practicas loco usus afferunt, si non directe ad materiam præsentem spectantes, saltem ei suo modo affines. (g)

E 3

Sed

falsitatem doctrinæ Hobbiana de obligatione pactorum, non quod negetur conclusio, pacta obligare, sed ut ostendatur, principia, unde hanc conclusionem infert Hobbius, esse erronea.

(f) Conf. Dn. Præsid. delineat. hist. jur. Rom. & German. §. 194.

(g) Ita Philippus in Usu pract. Institut. lib. 1. Ecl. 40. occasione dicti in §. 1. h. e. valde proficiendum esse, ne egentes homines defuncti inju-

ria afficiantur; illum usum practicum monstrat, quod debitore non solvendo existente curator bonis aut hereditati dari possit, cujus nomine bona vendantur, ut creditoribus satisfiat. Simili modo idem ex titulo de ingenuis verb. princip. non debet calamitas matris nocere ei, qui in ventre est, in Ecl. 36. deducit, quod executio torturæ vel penæ, contra matrem pregnantem vel lactantem differri debeat, ne nocet

Usus practi-
cus in con-
clusionibus
affinibus
questus

Sed nec eos sequemur, cum hoc pacto alias omnium doctrinarum juris, etiam haud dubie non receptarum, usus aliquis haud dubie practicus doceri possit, (h) quod a nostra intentione est alienum,

§. 1 V.

*Falsum, ideo
nullum esse
usum practi-
cum, quod
servos non
habeamus.*

Venio ad illos, qui de usu genuino & directo agunt. Horum alii nullum dicunt esse usum horum titulorum, quod servos non amplius habeamus apud Christianos. At vero rationem hujus assertionis esse falsis-

ceat partui. Et tales sunt pleræque Eclogæ in tractatu illo. Ita alii occasione *d. §. 1.* hic quærent: An cadavera eorum, qui instrumento gaurentiatiato se obligaverunt, detineri possint, ne sepeliantur? ut Paulus Voët. *in comment. ad h. t. §. 1. n. 4.* item notant occasione *§. 5. hic* differentiam juris Civ. & Canonici circa ætatem Procuratoris. Id. ad *d. §. 5. n. 3.* Conf. Dn. Hopp. *ibid.*

(h) Sc. ratione affinium & oppositorum. Cum enim omnes res cum omnibus rebus conveniant in multis tertis comparationis, facile patet, quam latus pateat campus excurrendi in usus practicos rerum affinium.

Quod si etiam opposita juris Justiniani referre velis ad ejus usum practicum, i. e. persuadere juvenes, ejus insignem usum practicum esse, ubi nullus est, non rubore quidem debes suffundi, cum multos hic habeas practiceffores; sed applausum tibi juventutis tantum non amplius promittes, quia etiam juvenes in Academicis incipiunt intelligere, quantum distent æra lupinis. Interim non est mirandum, cur hæctenus tam magna volumina de usu practico juris Justiniani fuerint conscripta. Miror potius, cur non majora fuerint edita, vel solo illo artificio de locis ab affinis & contrariis adhibito.

(i) *d. diff.*

falsissimam, jam doctum fuit alibi, (i) & sensus communis docet in exemplis hominum priorum, & infidelium in bellis captorum.

§. V.

Alii rem invertunt, & cum adhuc hodie jura *Sed & falsi belli*, item captivitates & servitutes inter Christianos *sum, ideo* & Barbaros obtineant, item manumissiones intuitu *subesse usum* hominum priorum, inde concludunt, doctrinam *practicum.* juris Romani de manumissionibus non minimum *quia servos* usum habere in illis manumissionibus. (k) Sed nobis *& manumissiones habemus.* alia stat sententia; videlicet nec manumissiones Romanas, nec impedimenta manumissionum, de quibus hic tractamus, in servis & manumissionibus hodiernis magnum habere usum. (l) Igitur de lege Ælia Sentia (m) veritas sententiæ nostræ paulo distinctius est explicanda.

§. VI.

Et si igitur actio Pauliana in Germania obsum- *Lex Æ. S. de* mam ejus æquitatem haud dubie sit recepta, lex *non manum.* Ælia Sentia tamen, quamvis eadem æquitate gau- *in fraudem* dens nullum vel certe exiguum usum præstabit in *creditor.* Ger- *mores Ger-* mania non

(i) *d. dissert. cap. 2. §. 18. & 20. & tot. diss. de hominibus propriis.*

(k) *Suendend. in notis ad Eckolt. compend. Pand. lib. 40.*

(l) *Quia videlicet mores Germanorum circa servos, & olim & hodie a moribus Romanorum toto cælo fuere*

diversi. vid. *dissert. dict. quadrat.*

cap. 2. §. 3.

(m) *Nam de exiguo usu practico manumissionum ipsarum jam actum fuit in dissert. altera de usu practico diss. hom. in ingenuos & libert. cap. 2. §. 34. seq.*

(n) *Vid.*

Germania, quia ibi castus manumissionis fervor in fraudem creditorum vix fuit dabilis, (n) certe rarissimi, (o) imo ipsæ manumissiones fervor testamentariæ nunquam videntur apud Germanos receptæ, (p) etsi hodie non sint prohibitæ.

§. VII.

(n) Vid. §. seq. 8.

(o) De eo autem quod semel aut bis fit, uti non sunt leges (quod ratio recta cuiuslibet dicitur, etiamsi id non extaret in l. 6. & preced. ff. de LL.) ita multo minus intuitu ejus quod semel aut bis existit censentur leges peregrinæ & non nisi in subsidium & generaliter assumptæ, esse receptæ.

(p) Ostensum id in d. differt. de ingen. & libert. cap. 2. §. 8. seq. 34. seq. Et ubi sunt exempla hominum propriorum vel etiam Turcarum testamento manumissorum. Non obstat Canon 20. Concil. Aurel. 3. habiti tempore Childerti Regis: (vide summam Caranzæ p. 322. 325.) ut nullus servilibus colonariisque conditionibus obligatus juxta statuta sedis Apostolicæ ad honores Ecclesiasticos admittatur, nisi

prius aut TESTAMENTO, aut per tabulas eum legitime constitit absolutum. Hic enim illud quidem urgere nolo, quod in antiquis Germanorum legibus sæpe testamentum dicitur, de quolibet instrumento, cum illa observatio huc non videatur applicari posse, quia testamentum & tabula hic a se distinguuntur. Sufficit quod Canon ille ex Synodo provinciali excerptus, non pertineat ad Germaniam trans-Rhenanam, sed ad Franco-Galliam, de qua non loquimur. Deinde non sequitur, in dicto Canone sit mentio manumissionis testamentariæ, ergo ea apud Franco-Gallos tum temporis etiam fuit usu recepta; non magis ac si quis argumentaretur: extat manumissio per vindictam in privilegio Rectoris Kiloniensis, ergo

§. VII.

Igitur etsi demus, hodie existere posse casum, *Sive manci-*
 ubi infidelium mancipiorum aliquod vel inter vivos, *pium bello*
 vel per testamentum, & quidem in fraudem credi- *captum in*
 torum manumissum fuerit, tamen non assererem, *fraud. credit.*
 manumissionem illam ex lege Ælia Sentia esse impe- *manumitta-*
 diendam, (q) nisi ipse servus fraudis fuerit con- *tur.*
 ficius, (r)

§. IIX.

Quod si quis hominem proprium manumitte- *Sive homo*
 ret quocunque modo, credo casum fraudulentæ *proprius, qui*
 manumissionis tum non esse dabilem; quia si ve ma- *non potest in*
 numissio fiat absque prædio, (s) sive cum prædio, (t) *fraud. credit.*
 F nihil *manumitti.*

ergo hæc manumissio in
 Hofaria fuit usu recepta.
 Confer *dist. diff. cap. 2. §. 42.*
 Quantum mihi constat, in
 legibus vetustis Francorum,
 aut in formulis Marculfi hu-
 jus manumissionis testa-
 mentariæ non fit mentio.
 Imò ipsa testamentaria dispo-
 sitio, quanta quanta est, se
 apud Francos etiam, diu post
 illud concilium animis Lai-
 corum insinuavit, ut tandem
 in Gallia reciperetur, lon-
 gissimo demum postea tem-
 pore in ipsa Germania.

(q) Ob rationem modo
 dictam *lit. o.*

(r) Nam hic utique obti-
 neret illa æquitas singularis
 actionis Paulianæ, *de quajam*
supra actum §. 7. cap. 1.

(s) Homines enim proprii
 servitia sua præstant intuitu
 prædii, & si eorum unus de-
 ficiat, non deficiet alter in
 locum ejus successurus, un-
 de nec soli vendi solent, sed
 cum prædiis. Nisi forte præ-
 dia sint talia, qui non alios
 Colonos facile invenirent,
 quamvis & hic casus vix
 concipi possit.

(t) Puta, si prædium ipso
 manumisso donet, vel leget.
 Finga-

nihil decedit creditoribus intuitu servi manumissi, intuitu vero prædii non opus habent lege Ælia Sentia, sed sufficiunt jura communia. (u)

§. IX.

*Limitatio
legis Æ. S.
servo heredi
necessario in-
stituito, apud
Germanos
nullum habet
usum.*

Quamvis vero frustra solliciti essemus de usu practico limitationis quoad hoc caput legis Æliae Sentiaë, si ipsa regula nullum usum habet, insuper tamen quoad exceptionem & illud notandum, & hic apud Germanos deficere rationem exceptionis Romanæ, (x) adeoque etiam si regula apud Germanos usum habitura esset, non tamen usum habiturum exceptionem, si quis, qui non solvendo est, heredem instituat servum, ea intentione, ut bona ipsius nomine auctione publica vendantur. (y)

§. X.

Fingamus enim & hoc, quod rarissime existit.

(u) Si donaverit, actio Pauliana, si legaverit, regula: quod legata non debeantur, nisi deducto ære alieno.

(x) Scilicet, quia apud Romanos pro magna ignominia habebatur, si publice debitoris bona sub hasta venderint, per dicta *cap. preced. §. 16.* Quæ ratio cum Romanis plane peculiaris fuerit, apud alias gentes non fuit recepta. Cum varii mo-

di possint contingere, ut quis bona fide possit desinere esse solvendo, unde nec infamis sit, nec ab officio publico removeretur. Philippi *Uf. pract. Inst. lib. 1. Ecl. 41.*

(y) Nam apud nos & alios populos vicinos si bona defuncti sub hasta per auctiorem, vel *Aus-Ruff* vendantur, vel si id etiam de bonis viventis fiat, ignominiosum haud est. Dn. Hoppe *ad §. 1. Inst. bic.* Taceo, quod ista occultatio infamiae apud Romanos

manos magis in opinione irrationali, quam in principiis rectæ rationis fundata fuerit. Vel enim fortuitis casibus quis definit esse solvendo, vel dolo malo. Si prius, contra rationem habebatur pro infami. Si posterius, fama parum proderat, si bona Stichum manumissi nomine venderentur. Quid enim, an putas homines ita stupidos fuisse, ut putarent, Stichum manumissum esse de coctorem bonorum, quem omnes scirent, manumissum esse eum in finem? ut non potius eo cum majori curiositate inquirerent in verum nomen debitoris, isto pallio ad tegendam propriam ignominiam nimis brevi, utentes. Fateor, in valde populosis civitatibus concives de factis aliorum concivium non ita esse sollicitos, uti in municipiis copia populi carentibus, sed tamen in civitatibus cujuscunque magnitudinis & hominum copiam commune vitium est, ut concives nimis exacta diligentia inquirant in facta concivium, potissimum tem-

pore nuptiarum, promotionis & mortis. Adeoque quorsum me vertam, nihil aliud deprehendo, quam quod Romani saltem per illud inventum necessariū heredis, non meriti fuerint gloriosum nomen, ut a Scholasticis *cordatissimi illi mortaliū* vocentur. Scio quidem, quod nonnulli DDrum quoad usum practicum hujus limitationis urgeant, quod moribus nostris etiam de coctores, quorum bona publice sub hasta venduntur, fiant infames, imo & in novissimis resolutionibus gravaminum provincialium in Saxonia tit. von Justitiensachen §. 78. teneantur in signum illius infamiae gestare flavi coloris pileum. Sed & id scio, illum paragraphum nunquam in Saxonia fuisse in praxin deductum, nec sperandum, ut unquam in praxin deducatur. Scio, Germanos olim *fidelissimos illos mortaliū* (juxta proverbium: Ein Wort / ein Mann) novioribus temporibus mores plane mutasse, & cum olim Philosophus Græ-

§. X.

*Ratio secun-
di capitis le-
gis Æ. S. non
quadrat ad
mores Ger-
manorum.*

De usu secundi capitis legis Æ. S. ut distinctius formemus conclusiones, initio certum est, rationem hujus capitis plane non quadrare ad mores Germanorum, (z) unde nec ipsa lex Ælia Sentia unquam recepta hac parte dici poterit. (a)

§. XI.

Græcus dixerit, regium esse bene facere, & male audire, apud Germanos contra hodie a multis etiam in dignitate constitutis (juxta aliud proverbium: Zusagen ist ic. halten ist ic.) si non pro regio, saltem pro egregio haberi, bene accipere & male solvere. Sed ista finis deducere, hujus loci non est, cum pertineat potius partim ad tit. de hered. qual. & different. partim ad ris. ff. de cession. bonor. Confer interim Dn. Beierum & Schilterum ad hanc ff. titulum.

(z) Vid. cap. 1. §. 36. videlicet ne jus civitatis Romana, quod tantæ dignitatis erat, ut & Regibus honoris ergo offeretur, vilesceret, si quilibet servi nequam ejus participes fierent. At apud Germanos, liberti semper

non multum fuerunt supra servos. vid. diff. sab. Dn. Præf. habitam de ingen. & libert. cap. 2. §. 6. 26. 29. 35.

(a) Argumentum nostrum plane invertit Dn. Hoppe hic, putans videlicet non æque favorabilem esse manumissionem hominum priorum, ac erat servorum apud Romanos, cum homines proprii jam ante manumissionem fere liberi homines sint, non autem illi tales fuerint. Sed hic multa moneri possent. Primo præjudicialis quæstio foret, an causa libertatis ex natura sua sit favorabilis, an apud Romanos semper pro tali habita fuerit, an verodum in statu Monarchico, aut etiam circa tempora demum Justiniani. Deinde an in concursu favoris causæ libera.

§. XI.

Adde quod minorum apud Romanos plane alia ^{ut nec ratio} fuerit conditio, ac apud Germanos. Apud illos in- ^{conditionis} viti Curatores non accipiebant, (b) & consequenter ^{minorum in-} libere poterant alienare res quasvis mobiles, ergo ^{cuitu aliena-} & servis libertatem dare; unde ob utilitatem Rei- ^{tionis inter-} publ. libertas hæc per legem Æliam Sentiam erat ^{vivos.} restringenda. At apud nostros minores, qui in viti curatores accipiunt, (c) & ipsis non consentientibus nihil alienare possunt, prohibitione legis Æliæ Sentia non fuit opus, nec hodie est. (d)

§. XII.

Unde si hodie minor cum consensu curatoris ^{Nec ad mo-} manumittere veller Turcam captivum, valeret ma- ^{res nostros} numissio, nec opus esset probatione causæ iustæ, si ^{quadrat pro-} absque curatore, & tamen veller validam esse manu- ^{batio causæ} missionem, non haberemus consilium, & recuperato- ^{iustæ.} res ad id a Romanis datos, imo si ex amore juris

F 3

Justi-

liberalis & favoris [Reipubl. posterior priorem, an prior posteriori debeat vincere. Multa hic ad observationes illas suppeditabit disputatio Dn. Præfidi cum Placcio in *Instit. jur. div. post lib. 2. de favorabilibus & odiosis*. Porro falso præsupponi, homines proprios esse liberos, aut magis liberos, quam servos Romanos. vid. dissert. de li-

beris & servis. cap. 2. §. 53. seq. it. §. 70. Denique, quasi per manumissionem hodiernam homines proprii magnum libertatis gradum accipiant, cujus tamen contrarium, modo vidimus in not. præced. (b) §. 2. *Instit. de Curator.* (c) Nor. in notis ad d. §. 2. (d) Consentit Dn. Hoppe ad §. 4. hic,

(e) Ad-

Justiniani quemlibet magistratum hic substituere velis, non video cur non magistratus minorem debeat remittere ad consilium sui curatoris. (e)

§. XIII.

De usu manumissionis testamentariae à minoribus facta.

Quod si denique minor hodie servum in testamento manumitteret, deberet equidem dici, novationem Justiniani, quam hic in correctione legis Æliæ Sentiaë fecit, partim iterum non quadrare ad mores nostros (f) partim, cum supra (g) ostenderit, eam correctionem plane esse irrationabilem, non præsumi eam a nobis esse receptam. Vereor tamen, ne, si modo casus contingat, hic contrarium observaturi sint iudices & Jcti, & pronunciaturo, valituram esse manumissionem, (h) neque sic quidem male, (i) modo

(e) Adde, quod causæ pleræque, quæ apud Romanos in causæ cognitione versabantur, de quibus egimus *cap. 1. §. 22. seqq.* etiam non quadrent ad mores nostros.

(f) Nam apud Romanos minores ideo, quia inter vivos libere alienabant, & ad ministratio honorum ipsis concederetur, nihil etiam obstabat, quo minus & post pubertatem testamenti factio illis indulgeretur. At apud Germanos minorum, ut diximus, alia fuit ratio.

(g) *cap. 1. §. 41. seq.*

(h) vid. Dn. Hoppe *ad §. ult. hic.*

(i) Etsi enim Jurisprudentia nostra Germanica, & in primis usus practicus non ubique rationalis sit, neque etiam adeo bene cohæreat, quod nos minoribus indulserimus testamenti factio- nem, & tamen iis non concesserimus liberam administrationem rerum suarum inter vivos, ista tamen assertio ita defendi potest, quod supposito, minoribus apud

modo non dicas, id fieri ex usu juris Justiniani, quatenus legis Æliæ Sentiaë correctorium fuit. (k)

nos concedi testamenti factionem, & supposito, quod Reipubl. Germanicæ non ita interfit, an homines proprii, vel mancipia Turcica manumittantur, cum & manumis- si parum differant a servis, nulla subfit ratio, cur cava-

lere non deberet.

(k) Uti enim lex Ælia Sentia nunquam pertinuit ad mores Germaniæ, ita etiam ejus correctione & allegatione *Nov. 119. cap. 2. aut §. ult. Inst. h. t.* apud nos non est opus.

CAP. III.

Explicatio & emendatio Institutionum de L. Fusia Caninia.

SUMMARIÆ.

Occasio legis Fusie Caninia §. I. Legis Fusie Caninia de- nominatio & tempus. §. II. Ejus sententia. §. III. Intentio legis. §. IV. Non respiciebat lex manumissiones inter vivos. §. V. Nisi fierent in fraudem legis. §. VI. Effectus legis, si quis contra fecerit. §. VII. Manumissio debebat nominatim fieri. §. VIII. Aut per descriptionem. §. IX. Nisi in fraudem id factum. §. X. Obligabat etiam lex milites. XI. Respondetur ad argumenta dissentientium. §. XII. An lex etiam pertinuerit ad libertates fideicommissarias? §. XIII. Justiniani abrogatio an prudens. §. XIV. Non intelligit rationem legis Fusie. §. XV. Allata insuper insufficiente abrogationis causa. §. XVI. Error interpretum inde ortus. §. XVII.

§. I. III-

§. I.

*Occasio legis
Fusie Cani-
nie.*

Inter abusus manumissionum apud Romanos erat & ille, quod sæpe manumitterentur servi per dominorum levitatem, gloriam inde captantium, idque potissimum contingebat, dum homines avarissimi in testamento absque ullo iudicio manumitterent servos, etiam immerentes, saltem ut in pompa funebri multi pileati apparerent, qui defuncti merita & liberalitatem prædicarent. (a)

§. II.

*Legis Fusie
Caninie de
nominatio &
tempus.*

Quare prudenter lege Fusia Caninia obviam itum huic abufui. Verosimilius autem est, eam primo latam fuisse Anno U. C. 706. Consulibus Quinto Fusio Caleno, & P. Vatinio, postea vero retractatam ab Augusto rogante C. Caninio Gallo Consule Anno V. C. 751. & ita, quæ primum Fusia solum dicebatur, postea Fusia Caninia appellata fuit. (b)

§. III. Con-

(a) Huc spectant verba Dionysii Halicarnassæi Antiquit. Roman. lib. 4. cap. 28. Scio, inquit, qui tota servitia testamento liberos esse iusserunt, ut benignitatis laudem ferrent post obitum, & in funeris elatione, læticiam eorum magna pileatorum profunderetur frequentia, in qua pompa quidam erant, ut a scientibus, audivi, recens dimissi e carcere, malefici, mille supplicia meriti. Istos impuros

Urbis pileos plerique cum stomacho aspeclant, & respuunt eorum consuetudinem, indignum sacinus clamitantes, populum rerum Dominum, & usurpantem sibi Orbis imperium talibus comminari civibus. Adde l. un. C. de lat. libert. tollend. verb. Qui Domini funus pileati antece-

(b) Rævardus conject. l. 2. c. 1. Oiselius ad Gaji Institut. l. 1. tit. 4. p. m. 42.

(c) Gajus

§. III.

Constituit autem lex Fusia Caninia, ut certus ^{Ejus sententia.} servorum numero testamento manumitteretur. Scilicet, ut si quis duos saltem servos haberet, ambos manumittere posset, a tribus vero ad decem partem dimidiam, a decem usque ad triginta partem tertiam, a triginta usque ad centum partem quartam, a centum usque ad quingentos partem quintam. (c) Plures autem quam centum ex majori numero (d) servorum manumitti non licuit. (e)

§. IV.

Quemadmodum vero locus Dionysii modo ad-^{Intentio} ductus docet, intentionem legis primariam fuisse, ^{legis.} ut vanitati testatorum occurreret, & ne civitas Romana

G

mana

(c) Cajus *l. i. tit. 4. Ulpianus tit. 1. §. 24. Paulus recept. sentent. lib. 4. tit. 14. §. 4.* Sic tamen, ut ait Ulpianus, ut semper liceret partem precedentis numeri manumittere, v. g. a decem usque ad septendecim quinque, & ita de ceteris. Sed ea de re quidem nullum est dubium. Id dicere voluit Ulpianus a decem ad septendecim v. g. non plures quam quinque esse manumittendos, sed demum, si quis octodecim servos haberet, ut tum sex tanquam par-

tem tertiam manumittere posset. Confer Cajum *d. loco.*
(d) Ita Claudium Isidorum Plinii testatur possedisse plus quam quatuor servorum millia. Niciam & Mnafonem habuisse mille servos testatur Athenæus *lib. 6.* qui etiam addit, apud Athenienses & Æginatas inventas plus quam 40. servorum myriades. Francisc. Bald. *in comment. ad b. tit. in fine.*

(e) Cajus, Ulpianus, Paulus *ad. ff. Huc pertinet, quod Vopiscus de Tacito Imperatore*

mana nimia copia libertorum & sordidorum hominum contaminaretur, (f) ita patet, alios rem acutum tetigisse, qui putant, intendisse legem Fusiam Caninianam, ne rem suam omnem perderent testatores, & heredibus parum aut nihil relinquerent. (g)

§. V.

Non respiciebat lex manumissiones inter vivos.

Pertinuit autem lex Fusia saltem ad manumissiones testamentarias. Unde si quis voluerit inter vivos quocunque modo manumittere, etiam omnem familiam, id non fuerat prohibitum, modo non obstat lex alia. (h) Neque computabantur manumissiones inter vivos in numero servorum manumissorum. Fugitivi tamen, cum eorum possessio animo retinebatur, computabantur. (i)

§. VI.

Nisi fierent in fraudem legis.

Quod si vero quis in ægritudine constitutus in fraudem legis facere nollit testamentum, sed epistolis, aut quocunque alio modo plures servos, quam per testamentum liceret, manumittere vellet, fraus ista reprimebatur, ut eodem modo de his manumissionibus pronunciaretur, ac si in testamento manumissio facta fuisset. (k) Eadem est ratio, si jam testamento

tore scripsit: *Servos manumissit, infra centum tamen, ne Caninianam transire videretur.*

(f) Oisilius ad d. l. *Cajj.*

(g) Ut post Cujacium repetit Wissenbach ad L. *un. C. de lat. lib. toll.*

(h) *Cajus d. l. 4. §. 1. & 4.*

Quia videlicet tales manumissiones furibundæ inter vivos non erant frequentes, & sic ratio legis cessabat. Conf. dicta *cap. 2. §. 6. lis. 0.*

(i) *Paulus d. l. §. 3.*

(k) *Cajus d. l. §. 3.*

(l) *Paul.*

mento scripto moribundus ultra numerum licitum quosdam alios per epistolam aut Codicillos manumitteret, (1)

VII.

Itaque si quis plures in testamento manumiffet, quam lex permetteret, qui prius nominati erant, usque ad numerum permissum saltem libertatem accipiebant, posterius nominati manebant servi. (m)

§. III.

Igitur & nominatim servi testamento manumitti secundum legem Fufiam debebant. Quod si enim confuse quis omnes suos servos & ancillas testamento manumiffisset, omnes manebant in servili conditione. (n)

§. IX.

Nominatim autem manumissi etiam censentur, si ab officio vel alio modo essent descripti, nisi

(1) Paulus d. l. §. 2. Oise-
lius d. l. p. 47.

(m) Cajus ibid. §. 2. Idem etiam in alijs negotijs testamentarijs fuit receptum l. 83. §. 1. de hered. instituend. l. 24. qui & a quibus manum. l. 24. §. 17. de fideicom. lib. l. 60. de hered. instit. l. 34. de usufr. l. 77. §. 12. & 24. de leg. 2.

(n) Paulus d. l. §. 1. Ulpianus §. ult. Gajus §. 2.

(o) v. g. obsonatorem, vel qui ex ancilla illa nasceretur, liberam esse volo. Paulus §. 1. aut: dispensator meus, cellarius meus, Coquus meus, Pampbilli mei filius l. 24. ff. de man. testam. quæ lex adeo nullum alium usum habet, quam ut legem Fufiam, a Justiniano tamen abrogatam, explicet, unde debuisse omitti a compilatoribus.

(p) Pau-

nisi forte plures fuissent, qui eo officio designarentur. (p)

§. X.

Nisi in fraudem id factum.

Quod si vero quis in fraudem legis nominatim quidem manumisisset, sed eo tamen ordine scripturæ, ut qui prior qui posterior nominatus esset, cognosci non potuerit, veluti si in circulo aut orbe tereti (q) scripserit nomina, nulli libertas compete-
bat. (r)

§. XI.

Obligabat etiam lex milites.

Neque miles videtur ab observantia legis Fufiæ fuisse exceptus, quia pro fine habebat utilitatem publicam. (s)

§. XII.

(p) Paulus d. §. 1.

(q) In orbe ac pila enim nihil est imum, nihil summum, nihil extremum, nihil primum. Seneca de benefic. lib. 5. cap. 8. *Nimis ergo, ut hoc obiter intorseram, (Non ræa hic, sed Wissenbachii in Comment. ad C. de lege Fufia Caninia coll. p. m. ii. verba recito) confidenter ille Pseudo Dionysius Areopagita (quorundam delicia qui similia habent labra lactucis) cap. 7. de divin. nomin. loquens de Angelicis mentibus, circulo, inquit, (i. e. sine ordine, confuse) rerum veritatem ineunt.*

(r) Gajus d. §. 2. & ibi Oiselius p. 46. Sic Solon apud Aufonium in ludo septem Sapientum

*Recte olim ineptum Delphicus lusi Deus
Quarentem, quoniam primus
Sapientum foret;
Ut in orbe tereti nomina eorum
inscriberet,
Ne primus esset, ne vel imus
quispiam.*

(s) Arg. l. 8. §. 1. qui & a quisibus. Conf. cap. 1. §. 9. dissentit. Oiselius d. l. p. 42. per l. 51. de manumiss. testam.

(t) Nam

§ XII.

Et si enim Papinianus responderit, in testamento *Respondetur*
centurionis, qui servos suos venire prohibuisset, ac *ad argumen-*
petiisset, eos manumitti *prout quisque meruisset, liber-*
tates esse utiliter datas, sic ut omnes ad libertatem *dissentien-*
pervenire possent; si nemo servorum offenderit, *tium.*
non tamen hæc decisio Papiniani deducenda est ex
privilegio testamenti militaris, sed quod ejusmodi
manumissio fuerit fideicommissaria & conditionata,
& quidem adjecta tali conditione, quæ non pertineret
ad legis Fusiæ Caniniæ rationem. (t)

§ XIII.

Ex dictis facile patet decisio quæstionis, an lex *An lex etiam*
Fusiæ Caninia pertinuerit etiam ad fideicommissarias *perlinuerit*
libertates? Respondendum siquidem erit, primario *ad libertates*
respexisse legem libertates directas, non fideicom- *fideicommiss-*
missarias, (u) nisi hæc in fraudem legis factæ fuerint. (x) *suras.*

G 3

§ XIV.

(t) Nam lex Fusiæ Caninia
vult saltem coercere ma-
numissiones servorum in-
dignorum ut manumitteren-
tur. Unde & ea clausula:
Servi qui sine offensa fuerint,
liberi sunt, item, rogo si te
promeruerunt, dignos eos liber-
tate existimes, effectum suum
habebat etiam in testamentis
paganorum *d. l. si. §. i. ir. l. 20.*
de manumiss. testam. Accedit,
quod in libertatibus fidei-

commissariis quodammodo
(dico quodammodo *arg. d. l.*
20.) in arbitrio fideicommiss-
sariorum positum erat, an
vellent servos tales manu-
mittere, adeoque tum ma-
numissio eorum magis refe-
renda esset ad manumissio-
nes inter vivos (quas non
respiciebat lex Fusiæ per di-
cta §. 5.) quam ad testa-
mentarias.

(u) Huc pertinet *l. 22. §. 1.*
de fideic.

§. XIV.

*Justiniani
abrogatio
an prudens?*

Esti vero rationes; legis Fusiae Caniniae tales essent, ut apud quoscunque Rerumpublicarum moderatores valere deberent, eam tamen tollendam censuit Justinianus, maximus libertatis Fautor, sed deterio-

de fideic. libert. A duobus heredibus, qui tres servos habebant. petiit, ut duos ex his, quos voluissent, manumittant. Altero heredum latitante, altero declarat, quos velit manumittere. Poterit dici, fieri liberos; ut perinde libertas competat, ac si praesens solus manumittere potuisset. Quod si ex servis unus decesserit, sive iusta ex causa absit heres, sive fieri non possit, a quo petitum est, decernente Praetore, duos, qui supersunt, fieri liberos convenit. Esti enim testator hic observaverit modum legis Caniniae; tamen ex dicto textu non probatur; quod observare regulariter in fideicommissariis libertatibus debuerit. Decisio vero casus ultimi in d. l. 22. §. 1. ex utraque hypothesi deduci potest, vel quod hic ab initio a testatore nihil sit peccatum contra legem Fusiam Caniniam, vel quod lex Fu-

sia ad fideicommissarias libertates regulariter non pertineat. Eadem est ratio verborum in l. un. C. de lat. libert. coll. tam directas, quam fideicommissarias. Habent enim genuinum sensum sive supponas; lege Caninia etiam fideicommissarias libertates fuisse notatas, sive nobiscum statuas, verba legis saltem respexisse libertates directas.

(x) Huc pertinet responsum Pauli lib. singulari ad L. Falcidiam relatum l. 37. de condit. & demonstr. Si quis eum, quem ipse manumittere non poterat, legaverit, ita, ut eum legatarius manumitteret; est a legato non repellatur, non est compellendus, ut manumittat, quoniam totiens secundum voluntatem testatoris facere compellitur, quotiens contra legem nihil sit futurum, idque Neratius scripsit. &c.

(y) Pau.

deterioribus rationibus motus, quam quibus ea fuerat introducta, (y)

§. XV.

Quemadmodum enim in constitutione ipsa *Non intel-* nulla plane ratio abrogationis adducitur, (z) ita illa *xit rationem* quæ in institutionibus affertur, quasi scilicet *lex Fu-* legis *Fufiæ,* *fia fuerit invida libertati,* ostendit satis, Tribonianum non intellexisse rationem legis Fufiæ, & ad nihil aliud apta fuit, quam ut Glossatores exinde æque inepte afferuerint, legem Caniniam a canina invidia sic dictum esse.

§. XVI.

Quare nec majoris momenti est, quod addi- *Allata insu-* tur: *Satis esse inhumanum, vivos quidem licentiam ha-* bere totam suam familiam libertate donare, morientibus *ente abroga-* autem hujusmodi licentiam adimere; cum variæ ratio- *tionis ratio-* nes.

(y) Paulus Voëtius in *Com-* ment. hic p. 141. Quomodo tamen Justinianus etiam hic excusari possit, repetendum ex *dissert. de ingen. & libert. cap. 1. §. 32.* Franciscus Balduinus in *comment. ad b. t. Justinianum sequentem in modum defendit: Vidit Ju-* stinianus aperiendam esse liber- *tatibus viam, & laxanda frena* manumissionum, ne *Respubl. servia repleatur. Annon tristes* erant ille divitiæ Claudii Isido- *ri &c. (ubi refert exempla*

jam supra ad §. 3. lit. d. ad- *ducta.)* Oratorie magis, quam ut multum ponderis inesse possit huc defensionis. Fateor, damna non una passam esse Romam ex nimia multitudine servorum; sed an propterea laxanda sunt fre- *na manumissionibus, ut urbs* humani generis excrementis repleatur, & istis civitatis jura tribuerentur?

(z) *d. l. ult. C. de lege Fufiæ* Canin, toll,

(a) v. §.

nes esse possint, variaque exempla adfint, ubi testamentaria dispositio prohibita est in jure de rebus, quæ inter vivos alienari possunt. (a)

§. XVII.

Error interpretum inde ortus.

Unde simul corrui, quorundam interpretum collectio ex hoc titulo, quasi argumentatio valeat a contractibus ad ult. volunt. (b) Inprimis, cum in genere satis impertinens sit ex corpore juris colligere aut probare velle regulas ratiocinandi,

(a) v. g. Feuda, bona adventicia irregularia, Gerada Saxonica Noric. in addic. ad Vinn. notas hic. P. Voëtius hic p. 142.

(b) Joh. Faber & Mynsing. hic. Everhard. in locis a contr. ad ult. volunt. P. Voëtius hic p. 142.

CAP. IV.

Usus practicus Institutionum circa legem Fusiam Caniniam.

SUMMARIÆ.

Nullus illius tituli usus in Germania. §. I. *Declaratio assertionis.* §. II. *An Longobardis fuerit usitata testamenti factio.* III.

§. I.

Nullus illius tituli usus in Germania.

Quemadmodum hic ante omnia repetenda sunt monita generalia, de quibus supra egimus, (c) ita iis præmissis, si de moribus Germaniæ accurate loqui volumus, nec lex

(c) *Cap. 2. §. 1. & §. 5.*

lex Fufia ibi locum habuit unquam, nec ejus correctio.

§. II.

Non illa, quia Germani olim testamenta omnia ignorabant, hodie vero receptis testamentis, non tamen receperunt solennitates Romanorum funebres, & ita casus, ob quos lex Fufia fuit lata, apud Germanos non est, nec fuit dabilis. Non hæc, quia non ens non potest corrigi.

§. III.

In tantum autem nostræ argumentationi confidimus, ut putemus, nec Longobardos, etsi in Italia degentes, ac dominantes, recepisse testamenta & testamentarias manumissiones, multo minus lex Fufia Caninia, aut ejus correctio apud ipsos fuerit recepta, sed potius sibi persuaserint, testamenta repugnare moribus Germanorum. (d) Unde jam facile

(d) Nam in toto volumine legum Longobardicarum exemplum testamentificationis non occurrit. Non obstat, quod in indice Lindenbrogii ad Codicem LL. antiquarum legitur: Testamentum rumpi apud Longobardos, si cui suus heres nascatur, & ad id allegetur l. 2. tit. 14. l. 13. Item quod ad quæstionem, testamenti factionem qui habeant, allegetur tot. tit. 18. Leg.

Longob. lib. 2. Adde, quod rubrica dicti tit. 18. fit concepta de ultimis voluntatibus. Nam omne quidem testamentum est ultima voluntas, sed non omnis ultima voluntas est testamentum. Deinde in d. tit. 18. & d. l. 13. plane non agitur de testamentis, sed de donationibus, quæ ibi intelliguntur per *sbinx* & *sbingare* (vid. du Fresne *hæc voce*.)

(e) Dn.

facile responderi potest dubio cuidam ex legibus Longobardicis desumpto, inprimis cum ipse, qui id proposuit, non multum roboris ei inesse putet, (e)

(e) Dn. Pottgießer de conditione & statu servorum apud Germanos lib. 3. cap. 13. §. 6. Apud Longobardos quoque deprehendi, manumissionem servorum exorbitantem testamento factam irritam & nullam iudicatam fuisse, & quidem lib. 2. tit. 25. §. 10. (in l. 5.) Quo loco Pipinus sanxit sequentia: De filia, cujus pater per manum erogatoris omnes servos suos iussit fieri liberos, & quia contra legem esse videtur, instituimus, ut in tertiam portionem de præfatis rebus iterum introire possit. Hic vocem erogatoris pro executore testamenti sumi admodum probabile puto. (Putat & du Fresne voce Erogator & hunc ipsum locum allegat. Sed falli utrumque constat ex observatione præcedenti. Per Erogatorem intelligo Procuratorem, einen Hauf- Hoff- Weis- ster.) Nunc vero in ancipiti hæreo, an dicam, cum lege Fusia Caninia Longobardorum influentium consentire, & manumissio-

nem per testamentum certo servorum numero circumscribere, ideoque Patris manumissionem ex eo, quod numerum præfinitum excessisset, revocare? An vero statuat, revocari manumissionem, quod filia in legitimâ lesa esset, & supplementum petisset, quod posterius mihi quidem magis arridet. (Nullum dubium, si modo intelligas legitimam non Romanam sed Longobardicam. Respicit nempe Pipinus ad l. i. cod. sic. ubi Luitprandus: De eo præcipimus, qui filium in casa habuerit in capillo &c. ut de rebus suis amplius per nullum titulum cuicumque per donationem, aut pro anima sua facere possit, nisi partes duas, tertiam vero relinquat filie sue.) Hæc ut complura alia subinde cruce signant, sed exerceant illorum industriam, qui in adita juris Germanici penetrarunt, mihi non contigit esse tam felicem, cum id sollicitè indagare vitæ presentis (militaris. Sed utinam togati rubore suffunderentur,

rentur, cum videant milites
in moribus patriis eruendis
tam erudita diligentia eos
antecellere) ratio non ferat.
Præterea & ad quendam nu-
merum manumissionem restri-
ctam esse docetur Capitular. lib.
6. cap. 261. (secund. edit. Ba-
luz.) De servis propriis (sunt
verba Capituli) vel ancillis, ut
non amplius condeantur vel ve-
lentur, nisi secundum mensuram.

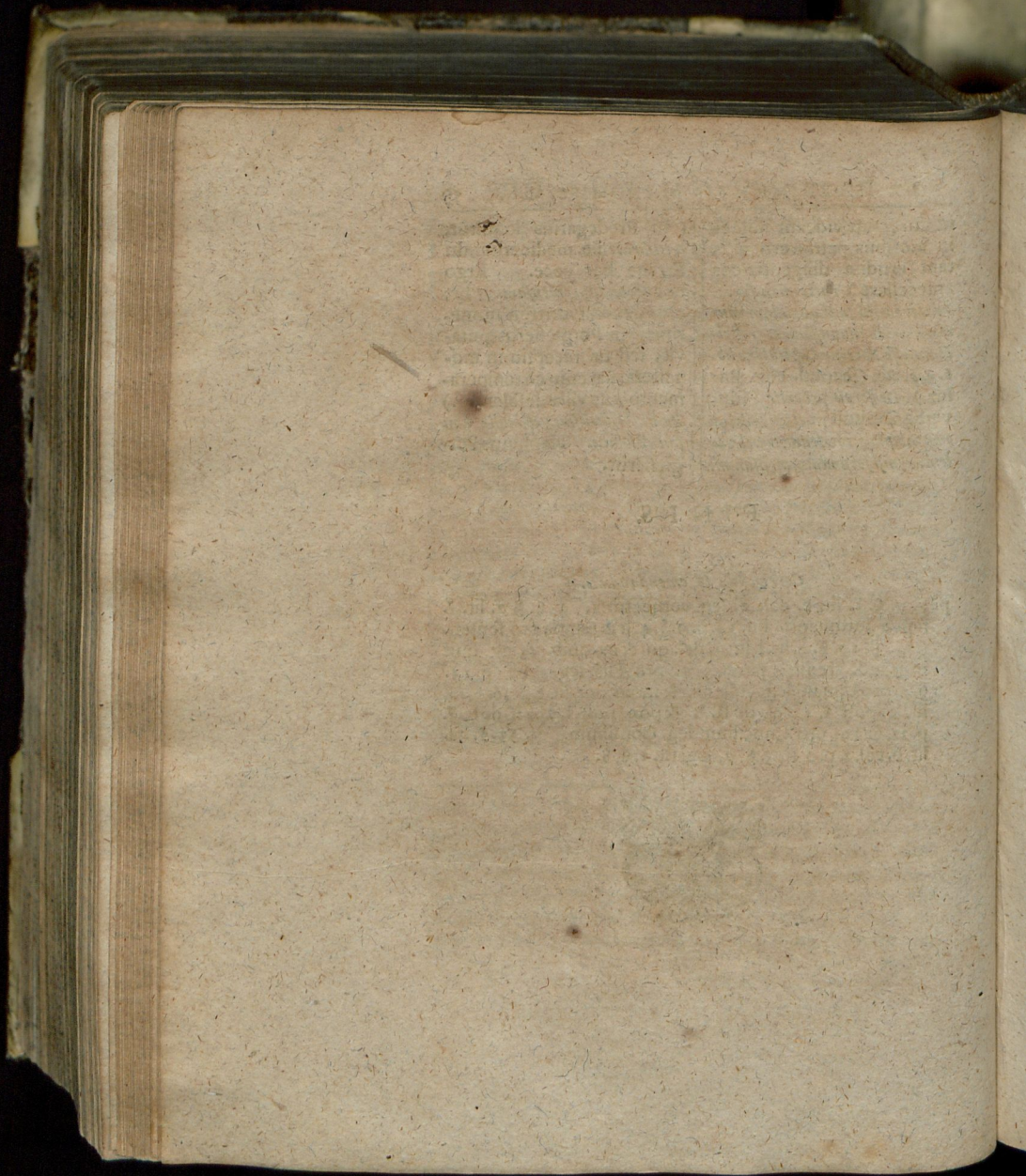
(ut Fredegarius loquitur,
mensurate i.e. mediocriter, du
Fresne hac voce. Ergo
hoc secundum mensuram hic
non denotat certum nume-
rum, ut Potgiesserus puta-
vit, sed ut receptio in mo-
nasteria fiat cum eo tempera-
mento, ne villæ desolentur.)
Et ut ibi satisfiat, & villa non
sint desolata. Haec tenus Pot-
giesserus.

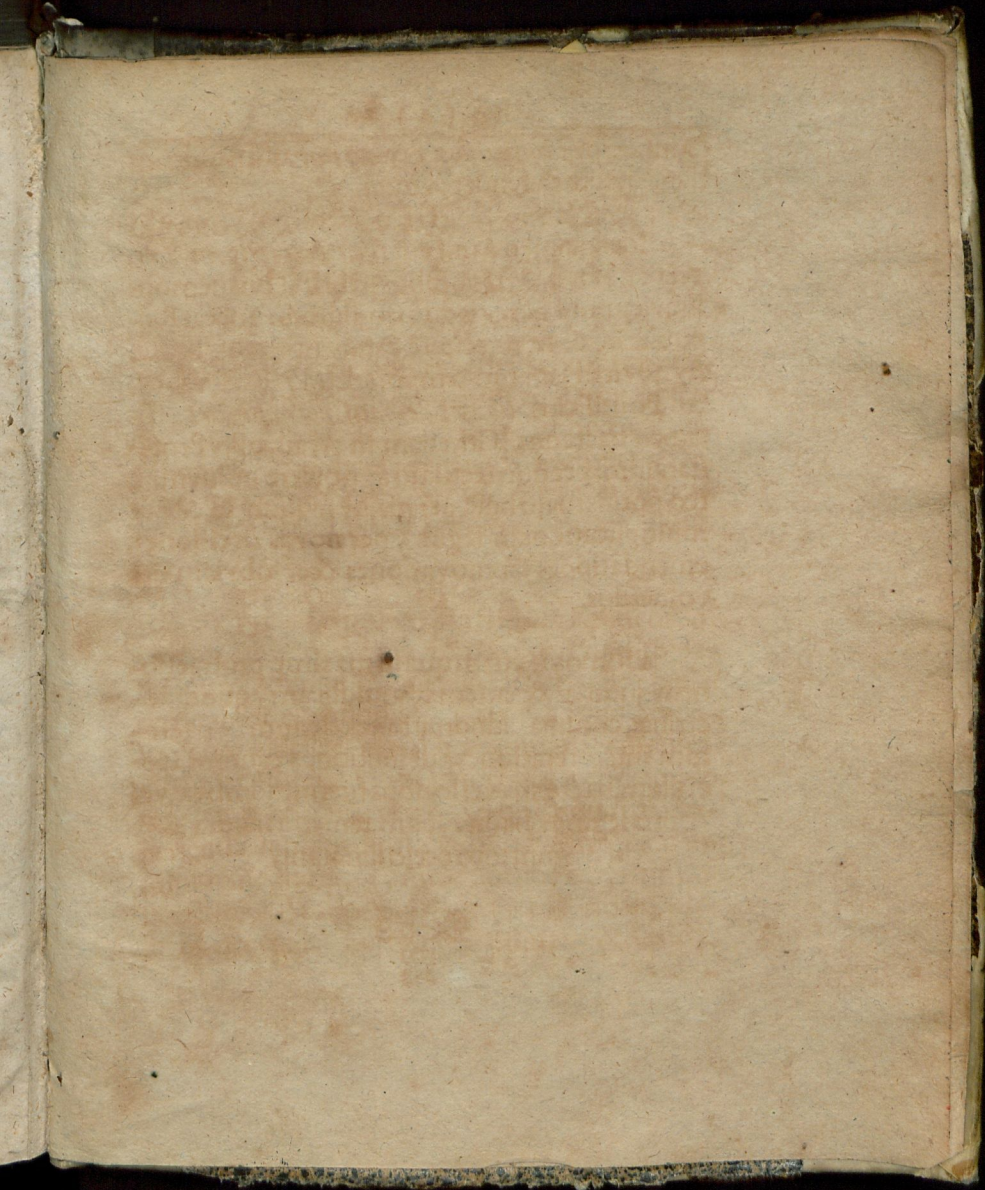
FINIS.

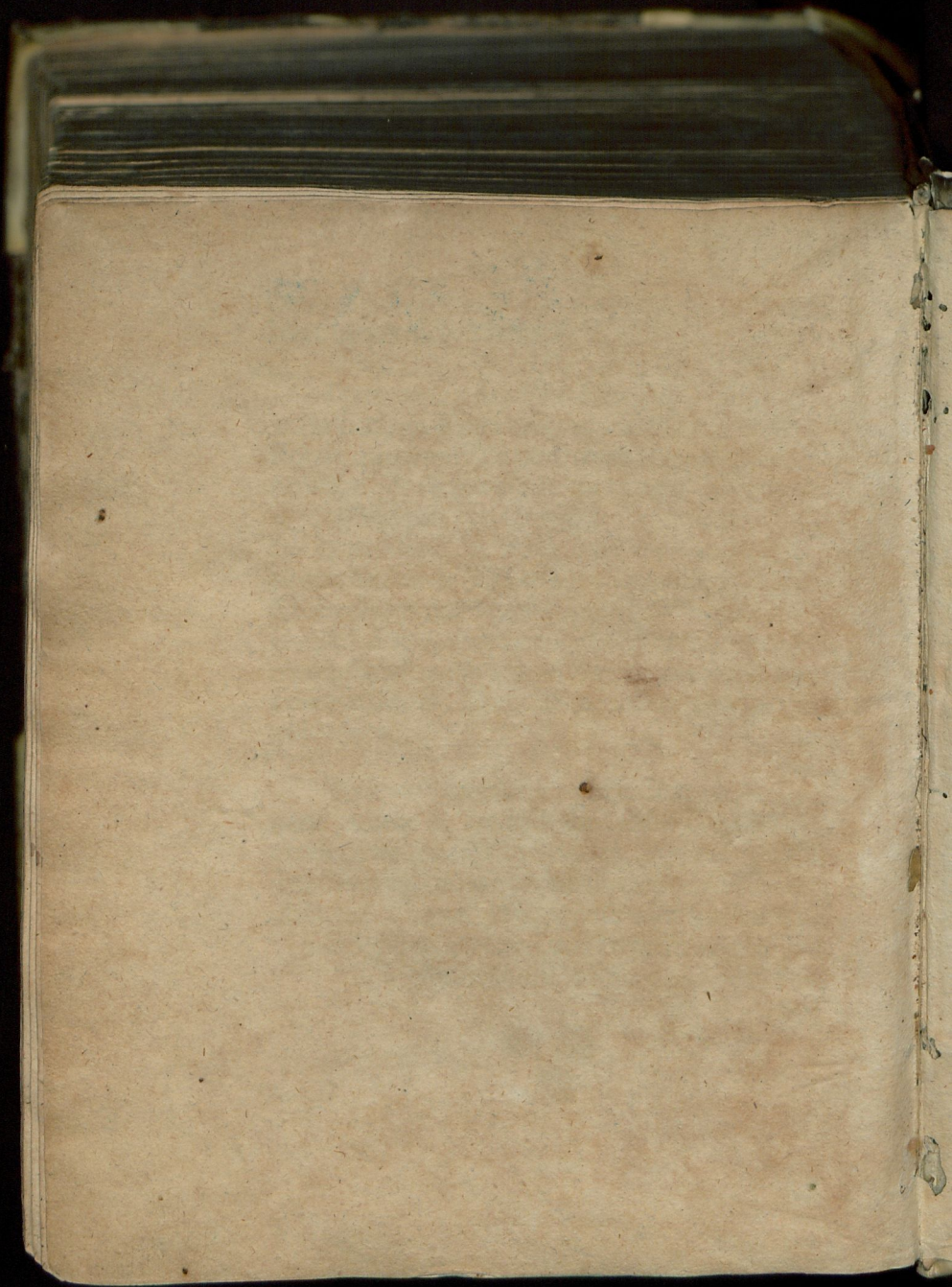
Corrigenda & emendanda.

pag. 7. §. 1. lit. e. col. 2. leg. conjecturis. p. 8. §. 2. lit. f.
leg. a Justiniano. lin. 14. p. 9. §. 4. leg. Sentia pro senten-
tia. p. 10. §. 4. lit. l. lin. 1. del. qui & ex quib. & leg. quæ
in fraud. credit. p. 10. §. 7. pro Ælia leg. Ælia. p. 13.
§. 6. pro Ulpiani leg. Juliani, & ita in not. lit. t. p. 16. §. 10.
lit. g. post §. 1. del. de R. J. & pon. post l. 79. ff. de R. J.
p. 22. §. 19. pro Concilium leg. Consilium. p. 33. §. 48.
lit. b. col. 2. pro tit. 3. §. 2. leg. ut. 1. §. 8.

Ka 37 55, b

VD 18

ULB Halle 3
005 308 518

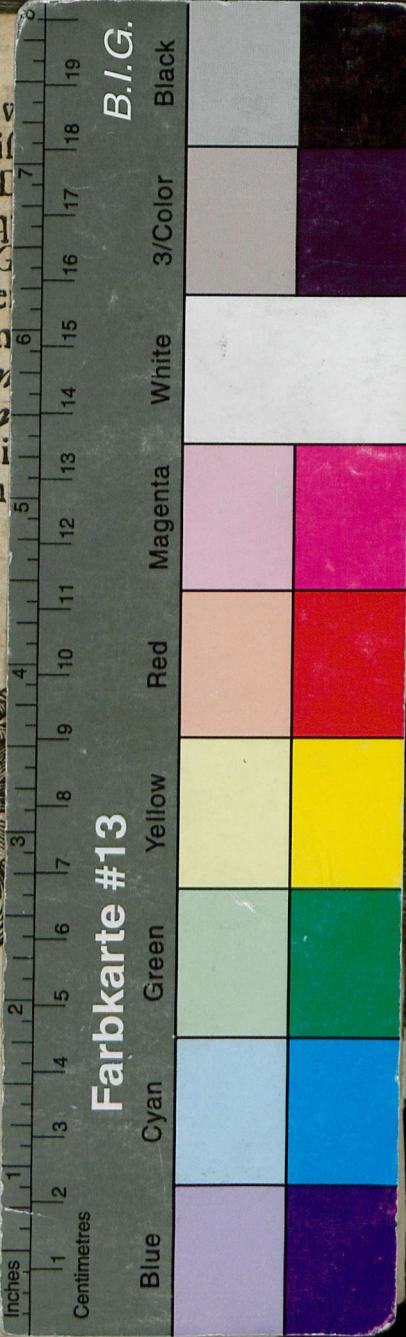

56

1507

16.

DISSERTATIO INAUGURALIS
DE
USU PRACTICO
DOCTRINÆ
De,
IMPEDIMENTIS
MANUMISSIONIS,

Quam
RECTORE MAGNIFICENTISSIMO,
SERENISSIMO PRINCIPE AC DOMINO,
DN. FRIDERICO WILHELMO,
PRINCIPE BORUSSIÆ, MARCHIONE BRAN-
DENB. RELIQUA

Ex decreto & auctoritate illustris Jctorum ordinis
PRÆSIDE

DN. CHRISTIANO THOMASIO,
POTENTISSIMI BORUSSIÆ REGIS CONSILIARIO
INTIMO, UNIVERSITATIS FRIDERICIANÆ DIRECTORE
AC PROFESSORE PRIMARIO, ET FACULTATIS JURIDICÆ
ORDINARIO,

PRO LICENTIA,

Summos in utroque jure honores & privilegia Doctoralia
legitime consequendi,

IN AUDITORIO MAJORI

Ad D. 9. April. Anno M DCCXII. horis ante & pomeridianis
publico eruditorum examini submittit

CHRISTIAN GEORG RICKEMANN,
Lüneburgenfis.

HALÆ MAGDEBURGICÆ, LITERISSALFELDIANIS.